

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907. Första Kammaren. N:o 33.

Tisdagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr statsrådet *Juhlin* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anläggning af en statsbana från Järna station å västra stambanan öfver Vagnhärad och Nyköping förbi Lunda till Norrköping;

2:o) angående anslag för anläggning af bibanor från norra stambanan till Skellefteå och Piteå;

3:o) angående anslag dels för ytterligare undersökningar angående den s. k. inlandsbanan, dels ock för byggnad af statsbana från Östersund till Ströms vattudal;

4:o) angående ändring i det med staden Hälsingborg träffade aftal i fråga om skånska husarregementets förläggning;

5:o) med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 3 i förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsafgifter; och

6:o) angående ändrade bestämmelser i fråga om försäljning och utarrendering af kronan tillhörig fast egendom.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Herr bruksägaren och ledamoten af Riksdagens Första Kammare *Martin Nisser* lider af Diathesis arthritica och är till följd däraf tills vidare förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet.

Stockholm 21 april 1907.

Edv. Alin,
med. d.r.

Justerades protokollet för den 16 i denna månad.

Anmälades och bordlades sammansatta banko- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 1, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om upphäfvande af vissa bestämmelser angående ränta; och

n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående framläggande af förslag till lag om s. k. emissionsbanker; äfvensom

lagutskottets memorial och utlåtande:

n:o 44, i anledning af kamrarnas återremiss af 2 § i det uti lagutskottets utlåtande n:o 32 intagna förslag till lag angående ändrad lydelse af 1, 2 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar; samt

n:o 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 76, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett nytt hvalmuseum.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 77, angående användande af skogsvårdsafgifter till inköp af allmänningsskogar;

n:o 78, i fråga om skogslikvider vid laga skiften och hemmanslyfningar;

n:o 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 19 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; samt

n:o 80, angående revision af bestämmelserna om jordlösen vid expropriation.

Vid föredragning af nedannämnda från Andra Kammaren ankomna protokollsutdrag:

n:o 276, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående verkställande vid inträffad järnvägsolycka af undersökning om olyckans orsak m. m., samt

n:o 282, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förebyggande af försäljning af

eter- eller sprithaltiga läkemedel under sådana förhållanden, att de kunna användas såsom rusgifvande medel,

beslöt Första Kammaren hänvisa dessa ärenden till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 281, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, angående utredning om och i hvad mån läkare må såsom straffpåföljd kunna frantagas rätten att utöfva läkareverksamhet m. m., beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 20 innevarande april bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 6 och 83—89, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden n:is 5—7, bevillningsutskottets betänkanden n:is 20—24, lagutskottets utlåtanden n:is 42 och 43 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8.

Vid föredragning af de under sammanträdet aflämnade kungl. propositionerna blefvo dessa på begäran bordlagda.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till morgondagens sammanträde utskottsbetänkandena skulle uppföras i den ordning, att de, som under dagen bordlagts första gången, sattes främst, att andra särskilda utskottets utlåtande förekomme näst efter bevillningsutskottets betänkande n:o 24 och att Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8 sattes sist.

Kammaren åtskildes kl. 2,56 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Onsdagen den 24 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hederstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts nedanämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående lönereglering för personalen vid statens järnvägar m. m.;
- 2:o) angående afsättande af medel till pensionering af statens järnvägars personal;
- 3:o) angående iståndsättande af länsresidenset i Nyköping; och
- 4:o) angående iståndsättande af det till landshöfdingen i Skaraborgs län anslagna länsresidenset å Marieholm m. m.

Justerades protokollet för den 17 i denna månad.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets memorial n:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning af fonden för fiskerinäringens befrämjande jämte två i ämnet väckta motioner; och

n:o 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för statskontoret jämte i ämnet väckta motioner; äfvensom

bevillningsutskottets memorial:

n:o 25, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 20 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 17 fogade förslag till förordning angående tillverkning af brännvin, dels ock återremiss af 19 § i nämnda författningsförslag; samt

n:o 27, i anledning af återremiss till bevillningsutskottet af 25 § i det vid utskottets betänkande n:o 19 fogade förslag till förordning om beskattning af socker.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nedanämnda, under gårdagen bordlagda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anläggning af en statsbana från Järna station å västra stambanan öfver Vagnhärad och Nyköping förbi Lunda till Norrköping;

2:o) angående anslag för anläggning af bibanor från norra stambanan till Skellefteå och Piteå;

3:o) angående anslag dels för ytterligare undersökningar angående den s. k. inlandsbanan, dels ock för byggnad af statsbana från Östersund till Ströms vattudal;

4:o) angående ändring i det med staden Hälsingborg träffade aftalet i fråga om skånska husarregementets förläggning;

5:o) angående ändrade bestämmelser i fråga om försäljning och utarrendering af kronan tillhörig fast egendom.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nästlidne dag bordlagda nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 3 i förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsafgifter.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran sammansatta banko- och lagutskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 1 och 2 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda memorial n:o 44.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande n:o 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Mom. a).

Under punkt 2 af föreliggande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, bland annat, godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår, för flottans skeppsgossekår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, äfvensom för mariningenjörkåren, för marinintendenturkåren och för marinläkarkåren af den lydelse särskilda bilagor vid statsrådsprotokollet för den 12 januari 1907 utvisade.

*Ang. stat för
flottans
officerskår.*

Utskottet hade i nu föredragna moment på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, med godkännande af ett vid föreliggande utlåtande

Ang. stat för fogadt förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1) måtte öka denna kår med 7 officerare.

(Forts.)

Herr statsrådet Dyrssen: Under detta moment har utskottet hemställt, att det arfvode af 2,000 kronor, som tillkommer vissa befattningshafvare, äfven skulle tillkomma inspektören för flottans öfningar till sjöss. Detta arfvode är äldre än tillkomsten af denna befattning. När den tillkom, synes det vara ett rent misstag, att icke befattningen också intogs i staten. Detta förbiseende rättades i den kungl. propositionen åtföljande staten, men naturligtvis måste det äfven anmärkas i texten.

Nu har vid denna punkt en reservation blifvit afgifven af herr Persson af den innebörd, att denne inspektör icke må äga rätt att uttränga den befattningshafvare, som för närvarande innehar detta lönettillägg. Då jag personligen skulle beröras af detta, i det att det möjligen kan inträffa, att jag själf skulle äga att lyfta detta arfvode, så har jag gifvetvis icke något emot, att den af herr Persson afgifna reservationen antages, utan skulle jag tvärtom personligen se det hellre än utskottets. —

Friherre Palmstierna: Statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har, med anledning däraf att det ifrågavarande arfvodet skulle kunna beröra honom personligen, ansett, att herr Perssons reservation skulle kunna vinna bifall. Statsutskottet har naturligtvis icke fått fästa sig vid den ena eller andra personen, utan utskottet har måst se själfva saken i och för sig. Detta är ett arfvode på 2,000 kronor, som förut kunde tilläggas en af fyra personer, nämligen stationscheferna, chefen för flottans stab och chefen för marinförvaltningen. Den af dessa, som då icke hade amiralslön, skulle få fyllnad genom dessa 2,000 kronor. Sedermera har »inspektören för flottans öfningar» tillkommit, och då han har en så ytterst hög och viktig plats, var det ganska naturligt, att han också borde i tur och ordning få detta arfvode på 2,000 kronor. Det var fråga om den saken i föl, redan innan nuvarande statsrådet innehade platsen. Saken diskuterades inom statsutskottet, och redan då betonades, att denne person äfven skulle kunna få dessa 2,000 kronor. Således skulle det bli fem stycken i stället för fyra, af hvilka en skulle kunna få detta arfvode. Det är icke någon ökad utgift för statsverket, ty det är samma 2,000 kronor det gäller hela tiden. Emellertid ansågs i föl, att icke från Riksdagens sida något borde göras, utan att man skulle vänta på proposition från Kungl. Maj:t. Herr Perssons reservation går nu ut på, att den, som en gång fått detta tillägg, icke skall kunna beröfvas detsamma af denne inspektör. Det har synts utskottet, som om denne inspektör, som har lika hög rang, jämväl i tur och ordning borde äga rätt att uppbära detta arfvode. Det är ungefär detsamma, som om generaldirektören i poststyrelsen är statsråd. Hans närmaste man sköter platsen och uppbär arfvodet, men när statsrådet går tillbaka till generaldirektörstjänsten, tager han sitt arfvode. Jag tycker saken är fullkomligt riktig, såsom utskottet uppfattat den, så att oakadt statsrådets persouliga inlägg, hemställer jag om bifall till det nu föredragna momentet.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande moment hemställt.

Mom. b.)

Utskottet hade i detta moment hemställt, att Riksdagen, med godkännande af ett i bil. n:o 2 vid utlåtandet intaget förslag till stat för flottans underofficerskår, måtte öka denna kår med 48 underofficerare.

*Anq. stat för
flottans under-
officerskår.*

Herr statsrådet Dyrssen: Jag ber först att få tacka statsutskottet för den välvilja, hvarmed det mött Kungl. Maj:ts anspråk på löneförhöjning för underbefäl, sjömanskår och skeppsgossekår, hvilken löneförhöjning jag hoppas skall verka därhän, att rekrytering likaväl som rekapitulering underlättas. Då fråga är särskildt om underofficerarne, har utskottet i någon mån ändrat de former, under hvilka denna löneförhöjning skulle äga rum. Kungl. Maj:t hade ansett, att det hade varit lämpligt att lägga något af denna förhöjning på den fasta lönen för underofficerarne. Detta var för att tillmötesgå från underofficerarnes sida framställda petitioner, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att deras pension måtte höjas. Emellertid anser utskottet det icke vara lämpligt att höja pensionen för flottans underofficerare utöfver hvad som gäller för arméns. Vid detta tillfälle ber jag endast få erinra därom, att det torde dock vara den skillnad, att våra underofficerare — jag tänker närmast på maskinistunderofficerarne — hafva så pass kräfvande och så pass slitande befattningar, att det torde vara tvifvel underkastadt, huruvida de i samma mån som deras kamrater i land vid pensionstagandet kunna vara i besittning af de krafter, som krävas för att förvärfva inkomster utöfver pensionen. Kungl. Maj:t hade ju på de skäl jag anfört helst sett, att frågan afgjorts i denna form, men jag är i alla fall tacksam för det tillskott, som de fått.

Friherre Palmstierna: Det kunde synas öfverflödigt, att jag uppträder här i denna fråga, då herr statsrådet förklarar sig nöjd med utskottets förslag, men då statsrådet framhållit, att det borde vara högre pension för underofficerare vid flottan, särskildt vid maskiniststaten, enär dessa blifva mera utslitna än vid armén, tillåter jag mig nämna, att dessa underofficerare hafva samma pension som öfriga underofficerare vid flottan, och denna är redan 100 kronor större än vid armén. Om man ser bort ifrån maskiniststaten, finnes det intet skäl, hvarför underofficerarne vid flottan skulle hafva högre pension än vid armén. Utskottet har dragit sig för att, så att säga, framkalla en kapplöpning emellan armén och flottan. Sticker den ene före ett år, så kommer den andre nästa år. Nu hafva de blifvit så tillgodosedda med afseende å aflöningsförmåner, att skillnaden är endast 7 kronor 50 öre mot hvad Kungl. Maj:t föreslagit, och till och med mindre, ty genom mera dagaflöning få de högre sjötillägg. Jag tror, att villkoren komma att motsvara hvad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag hemställer om bifall till det föredragna momentet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Mom c) — k).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Sista stycket.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—9.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

*Ang. aflöning
för kustartil-
leriets perso-
nal.*

Kungl. Maj:t hade under punkt 9 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att *dels* godkänna stat för kustartilleriet af den lydelse, bilagan n:o 15 vid återopade statsrådsprotokollet utvisade;

dels medgifva, att efter i tjänst afliden underofficer vid kustartilleriet finge utgå begravningshjälp med ett belopp, motsvarande den aflöning, hvartill den aflidne varit berättigad under trettio dagars tjänstgöring vid kustartilleriet näst före dödsfallet;

dels ock i riksstaten för år 1908 höja anslaget till aflöning för kustartilleriets personal från 1,064,571 kronor till 1,358,212 kronor, eller med 293,641 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande i Andra Kammaren af herr *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm väckta motioner, nämligen:

n:o 57, däri, hvad denna hufvudtitel angår, föreslagits, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om kostnadsfritt tillbandahållande af bränsle och lyse till samtliga kustartilleriets underofficerare, som bo i kronans hus, lämna dem, som ej inkvarteras i de nya, modernt inredda kasernerna, kontant bidrag till nämnda förnödenheters anskaffning med de beräknade beloppen 130 kronor för underofficerare af 1:a graden och 100 kronor för underofficerare af 2:a graden och lika för deras respektive vederlikar; samt

n:o 58, däri föreslagits, att Riksdagen måtte besluta lämna underofficerarna af 2:a graden vid kustartilleriet samma förmåner, som underofficerarna af motsvarande grad i flottan åtnjöte under tjänstgöring i land, och således på femte hufvudtiteln öka anslaget till aflöning för kustartilleriets personal med kronor 27,588, eller åtminstone — därest de 100 kronor för år och löntagare, som Kungl. Maj:t föreslagit att utgå såsom ökning i hyresbidrag för flottans underofficerare, ej kunde räknas som ökning i deras aflöning — med kronor 16,588.

Utskottet hade af angifna skäl hemställt, att Riksdagen måtte:

a) bifalla den af Kungl. Maj:t föreslagna ökningen af kustartilleriets officerspersonal med 1 major, 3 kaptener af 1:a och 2 af 2:a klassen, 3 löjtnanter och 1 underlöjtnant;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning öka underofficerskåren vid kustartilleriet med 3 underofficerare af 1:a och 5 af 2:a graden;

c) bifalla den föreslagna ökningen i kustartilleriets manskapsgrader med 11 man i 1:a och 15 man i 2:a lönegraden;

d) i anledning af herr Wavrinskys motion, n:o 57, öfverlämna åt Kungl. Maj:t att afgöra, i hvilka fall de underofficerare vid kustartilleriet eller dess vederlikar, hvilka bo i kronans hus, men icke i de nya kasernerna, böra erhålla bränsle och lyse in natura, och i hvilka fall de böra erhålla kontant bidrag till berörda förnödenheters anskaffande:

e) afslå herr Wavrinskys motion, n:o 58;

f) vid bifall till hvad utskottet under mom a)—e) föreslagit och med godkännande af vidfogadt förslag till stat för kustartilleriet (bil. n:o 8 vid utlåtandet) höja anslaget till aflöning för kustartilleriets personal med 287,311 kronor eller från 1,064,571 kronor till 1,351,882 kronor; samt

g) medgifva, att efter i tjänst afliden underofficer vid kustartilleriet må utgå begrafningshjälp med ett belopp, motsvarande den aflöning, hvartill den aflidne varit berättigad under trettio dagars tjänstgöring vid kustartilleriet näst före dödsfallet.

Vid denna punkt hade reservation anförts af herrar *E. Hammarlund*, *K. Starbäck* och *J. T. Larsson*, hvilka ansett, att utskottets hemställa bort hafva följande lydelse:

»att Riksdagen må

a) —————

e) på det sätt bifalla herr Wavrinskys motion, n:o 58, att Riksdagen beslutar lämna underofficerare af 2:a graden vid kustartilleriet samma förmåner, som underofficerarne af motsvarande grad i flottan åtnjuta under tjänstgöring i land, samt i följd häraf öka anslaget till kustartilleriets personal med 27,588 kronor;

f) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—e) föreslagit höja anslaget till aflöning för kustartilleriets personal med 314,899 kronor eller från 1,064,571 kronor till 1,379,470 kronor;

g) —————».

Grefve Wachtmeister, Axel: Under denna punkt har utskottet afstyrkt herr Wavrinskys motion, n:o 58, hvori hemställes, att underofficerare af 2:dra graden vid kustartilleriet skola i aflöningsafseende jämställas med underofficerare af motsvarande grad i flottan under tjänstgöring i land. Mot detta afstyrkande hafva tre reservanter i afgifven reservation hemställt, att Riksdagen må på det sätt bifalla herr Wavrinskys motion, n:o 58, att Riksdagen beslutar lämna underofficerare af 2:dra graden vid kustartilleriet samma förmåner, som underofficerare af motsvarande grad i flottan åtnjuta under tjänstgöring i land, samt i följd häraf öka anslaget till kustartilleriets personal med 27,588 kronor; äfvensom vid bifall till hvad utskottet under mom. a) —e) föreslagit höja anslaget till aflöning för kustartilleriets personal med 314,899 kronor eller från 1,064,571 kronor till 1,379,470 kronor.

Då jag är öfvertygad, att ifrågavarande likställighet rättvisligen bör äga rum, kommer jag att yrka bifall till reservanternas förslag och ber att för kammaren få angifva mina skäl härtill. I sin afstyrkande motivering säger utskottet sålunda:

Ang. aflöning
för kustartil-
leriets perso-
nal.
(Forts.)

Hvad angår herr Wavrinskys motion, n:o 58, har utskottet visserligen ansett, att, då officerarna och underofficerarna af 1:a graden äfvensom manskapet vid kustartilleriet i aflöningshänseende antingen redan äro eller ock af utskottet föreslagits att blifva likställda med flottans personal af motsvarande grader, det skulle vara med billigheten öfverensstämmande, att jämväl underofficerarna af 2:a graden vid kustartilleriet finge uppbära samma aflöning som underofficerare af samma grad vid flottan, men då, enligt utskottets åsikt, Riksdagen icke torde böra, utan föregående utredning af vederbörande myndigheter, bifalla en enskild motionärs hemställan i en lönefråga af den räckvidd, som ifrågakarande motion innebär, samt härtill kommer, att den i motionen afsedda personal, därest utskottets hemställan varder af Riksdagen bifallen, i allt fall redan nu erhåller en afsevärd löneförbättring, har utskottet funnit sig icke kunna tillstyrka bifall till nämnda motion.»

Utskottet ställer sig sålunda synnerligen välvilligt till själfva saken, men anser sig icke kunna tillstyrka bifall till framställningen på den grund, att den kommer från enskild motionär och därför att fullständig utredning saknas.

Nekas kan icke, att utskottet i formellt afseende har fullkomligt rätt. Det kan icke vara lämpligt, att Riksdagen i allmänhet beviljar anslag af denna art på enskild motionärs framställning. Men härvid anser jag, att ett undantag måste göras.

Det är ju så, att samma motion förldet år frambars af samme motionär och afslogs då af Riksdagen på grund af bristande utredning. Men nu föreligger ju utredning, i det att marinförvaltningen tagit underofficerarnes framställning under ompröfning och afgifvit utlåtande i ämnet af den 15 november 1906. Af detta utlåtande framgår, att chefen för kustartilleriet äfvensom de båda regementscheferna kraftigt tillstyrkt framställningen. Visserligen ställer sig marinförvaltningen själf afvisande, åberopande det alltid återkommande skälet att kustartilleriets underofficerare skola i aflöningshänseende jämsställas med arméns underofficerare och icke med flottans, och visserligen instämmer föredragande departementschefen häri, men hvad själfva utredningen beträffar, kan jag icke finna, att mera kan presteras. Allt, som möjligen kan framdragas, är ju framdraget.

Och skulle det vara så, att utredningen icke anses fullständig, och om det är rätt, såsom utskottet säger, i hvilket jag till alla delar instämmer, att det vore »med billigheten öfverensstämmande, att jämväl underofficerarna af 2:dra graden vid kustartilleriet finge uppbära samma aflöning som underofficerare af samma grad vid flottan», om det är så, säger jag, kan det icke vara rätt, att dessa underofficerare skola blifva lidande genom att deras framställningar är efter år afslås på grund af »bristande utredning».

Hvad är det nu för skäl, som ursprungligen ligga till grund för att dessa underofficerare vid kustartilleriet jämsställas med underofficerare vid armén och icke med underofficerare vid flottan? Det är ganska lätt funna skäl, företrädesvis sparsamhetsskäl och ekonomiska skäl. Och detta är ju goda skäl, såvidt det är öfverensstämmande med billighet och rättvisa, men detta anser jag icke här fullt vara

fallet. När kustartilleriet år 1901 tillkom, uttalades enhälligt af kust-^{Ang. aflönning för kustartil-}artillerikommissionen, att underofficerspersonalen vid kustartilleriet^{leriets perso-} skulle i aflöningshänseende jämställas med flottans underofficerare. Men i Kungl. Maj:ts proposition blefvo de i detta afseende jämställda med arméns underofficerare; och detta naturligtvis af ekonomiska skäl. Frågan är ju icke af så stor räckvidd. Det gäller 27,000 kronor: och arméns underofficerare kunna omöjligen vara missundsamma, då det är så mycket längre utbildningstid såväl för flottans som för kustartilleriets underofficerare. Summan af aflöningsförmåner, som af utskottet föreslås, är för underofficerare af 2:dra graden vid kustartilleriet 1730 kronor och för underofficerare vid flottan 1973 kronor 80 öre. Skillnaden är alltså 243 kronor 80 öre. De skäl, som underofficerarne af 2:dra graden vid kustartilleriet i afgifven petition till Konungen åberopat för att komma i åtnjutande af denna skillnad, äro följande:

(Ports.)

att löneförmånerna för officers- och underofficerspersonalen vid flottan och kustartilleriet äro i det närmaste lika med undantag för underofficerarna af 2:dra graden vid kustartilleriet, hvilkas löneförmåner med omkring 240 kronor per år understiga underofficerarnas vid flottan af samma grad; — därtill kommer nu, att af Kungl. Maj:ts och utskottet föreslagits äfven likställighet med personal af manskapsklass; att fordringarna för befordran till underofficer numera äro i hufvudsak lika vid flottan och kustartilleriet; att, med afseende fäst å tidpunkten för befordran såväl till underofficerare af 2:dra som 1:sta graden, befordringsförhållandena äro desamma vid kustartilleriet och flottan; att tjänstgöring för underofficerarna af 2:dra graden vid kustartilleriet är lika ansträngande, maktpåliggande och ansvarsfull som den tjänstgöring, hvilken tillkommer underofficerarna af samma grad vid flottan under tjänstgöring i land; att lefnadsomkostnaderna å förläggningssorten äro lika stora, om ej större, än vid någon af flottans båda stationer. Därtill kommer olägenheten af den indirekta kostnad, som förorsakas af förflyttning mellan förläggningssorterna, dels mellan Karlskrona och Vaxholm och dels emellan hufvudförläggningssort och respektive fort. Enligt till mig lämnad uppgift sker denna förflyttning, hvad artilleri-afdelningen beträffar, i regel hvart annat år.

Dessa skäl äro svåra att jäfva. Marinförvaltningen har heller icke bestridt dem, men fäster endast uppmärksamheten på att skillnaden icke är så stor som det kan synas, på den grund att underofficerarna vid kustartilleriet i regel eller åtminstone de flesta af dem hafva fri bostad i kronans kaserner, under det att samma fördel i regel icke finnes för underofficerarna vid flottan. Men med de lägenheter, som af kronan bestås dessa underofficerare af 2:dra graden — 1 rum och kök — rör sig skillnaden icke om så stort belopp, om några tiotal, bestämdt icke om hundratal, och huru som helst, för mig har af underofficerare framhållits, att de underofficerare anses bättre lottade, som få fritt välja bostad äfven med det låga inkvarteringsbidraget.

Numera sträfvar man ju efter att så mycket som möjligt samman-smälta flottan och kustartilleriet — genom att gifva dem liknande uniformer, reglementen m. m. — på det att dessa båda vapen, som hafva så mycken tjänstgöring tillsammans, skola få verklig samhörig-

Ang. aflöning hetskänsla. Förhållandet är ju också, att all kustartilleriets personal, såväl af befäls- som underbefäls- och manskapsklass, undantagandes dessa stackars underofficerare af andra graden, antingen nu redan fått eller, om utskottets hemställan antages, kommer att få likställighet med personalen af motsvarande grader vid flottan. Man må då icke undra på om underofficerarna af andra graden vid kustartilleriet känna sig något missmodiga, något prickade, om jag så må säga. Flera gånger har utaf underofficerare för mig gifvits uttryck at denna nedstämdhet, och man kan ju, som sagdt, icke undra på densamma.

Därtill är att märka, att det stora flertalet af här ifrågavarande underofficerare besitter en långt drifven teknisk färdighet och utbildning, som är mycket begärlig för industrien, speciellt på det elektrotekniska området. Dessa underofficerare komma härigenom ofta i frestelse att lämna kronans tjänst. Det är en ledsam, men känd sak, att det ofta rådt en viss spänning mellan flottan och kustartilleriet, detta på den grund, att kustartilleriets personal med rätt eller orätt — ibland kanske med rätt, ibland kanske med orätt — ansett sig vara missgynnad i förhållande till flottans personal. Detta är en ömtålig fråga.

Herr grefve och talman, jag anhåller att få yrka bifall till den vid förevarande punkt afgifna reservationen.

Herr statsrådet Dyrssen: Orsaken till att i den kungl. propositionen icke begärts större löneförhöjning för här ifrågavarande underofficerare än för de öfriga är, att i de petitioner, som inkommo redan i början af 1905, dessa underofficerare anhållit att bli likställda i löneförmåner med underofficerare af andra graden vid flottan och att de då angafvo differensen i löneförmåner till omkring 240 kr.

Då hade man ju kunnat tro, att de önskade en löneförhöjning med detta belopp. Nu innebär emellertid utskottets förslag en faktisk löneförhöjning för dem af 282 kronor 50 öre, således mera, än de för ett år sedan hade tanke på att få. Man kan ju alltså säga, att deras pretentioner hafva blifvit uppfyllda, för så vidt man icke lägger hufvudvikten vid likheten, utan vid summan af den löneförhöjning de skulle få.

Vid uppgörandet af den kungl. propositionen har jag naturligtvis icke kunnat undgå att lägga märke till att här förefanns en olikhet, men då den förutsatta höjningen i anslaget till aflöning för kustartilleriets personal i alla fall uppgick till öfver 287,000 kronor, ansåg jag mig, för att hafva utsikt att få hela saken igenom, böra vara så blygsam i anslagsäskandena, som jag möjligen kunde vara.

Nu rör det sig här om en summa af 27,000 kronor. Om här ifrågavarande underofficerare finge en löneförhöjning, så att deras löneförmåner uppginge till samma nivå som de öfrigas, så blefve totalförhöjningen 526 kronor 30 öre, hvilket motsvarar en tillökning i deras nuvarande lön med icke mindre än vid pass 30 procent. Om kammar- och Riksdagen vilja bevilja detta, så har jag naturligtvis icke alls något emot att ifrågavarande underofficerare komma i full paritet med underofficerarne af andra graden vid flottan.

För min del har jag endast velat anföra motivet, hvarför jag icke ansett mig kunna göra framställning härom inför Kungl. Maj:t.

*Ang. aflönning
för kustartil-
leriets perso-
näl.*

(Forts.)

Grefve von Rosen: En föregående talare har här framlagt en del skäl för genomförandet af full likställighet i aflöningsförmåner mellan underofficerare af andra graden vid flottan och vid kustartilleriet. Jag skall icke upprepa alla hans skäl, utan endast be att få betona några af dem.

Ifall Riksdagen nu bifaller hvad Kungl. Maj:t har föreslagit, kommer man att vinna full likställighet i aflöningsförmåner under tjänstgöring i land mellan kustartilleriets och flottans officerare, underofficerare af första graden samt manskap. Att då från likställigheten i aflöningsförmåner undantaga allenast underofficerare af andra graden vid kustartilleriet skulle således innebära en ganska stor inkonsekvens. Såvidt jag kan se, föreligga inga särskilda skäl, som tala för att göra ett dylikt undantag från den allmänna regeln. Underofficerarne vid flottan och vid kustartilleriet hafva samma existensvillkor. De lyda under samma öfverbefäl. Hvad befordringsvillkoren beträffar, så är det snarare sämre bestäldt vid kustartilleriet än vid flottan.

Det har nu emot motionärens förslag invändts, att utredning saknades; men den utredning, som faktiskt förefinnes, är dock icke så synnerligen knapp, då frågan varit före redan vid näst föregående års riksdag, då vidare petitioner ingått till vederbörande myndigheter samt slutligen vederbörande regementsbefäl och marinförvaltningen yttrat sig i saken.

Det kan ju vidare göras gällande den uppfattningen, att förändringar i löneförmånerna uti de särskilda tjänstemannastaterna i regel icke böra vidtagas på grund af enskild motionärs yrkande. Men härvidlag är det ju icke fråga om en hel organisation eller om någon större principiell förändring, utan saken gäller endast en liten ändring i en viss bestämd punkt af en framlagd lönestat.

Den enda utvägen att få frågan löst har synts motionären vara att lägga fram en motion, och då den enligt mitt förmenande har goda skäl för sig, ber jag att få ansluta mig till reservanternas yrkande om bifall till motionen.

Friherre Palmstierna: Det är icke precis något angenämt uppdrag man har att tala emot de små i samhället, som nu hafva opinionen för sig, och jag kan mycket väl förstå, att herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, som är chef för dem, säger: ja, vill ni gifva mig pengar, så att de kunna få förbättring i löneförmånerna, så är jag naturligtvis tacksam!

Jag ber likväl att få gifva skäl för statsutskottets förslag — skäl, som enligt min uppfattning äro goda; det beror naturligtvis sedan på herrarne att bedöma dem. Hvad säga då reservanterna? Jo, de begära, att underofficerare af andra graden vid kustartilleriet skola få samma förmåner, som underofficerarne af motsvarande grad i flottan åtnjuta under tjänstgöring i land. Ja, men hvilka äro dessa förmåner? Ifrågavarande underofficerare hafva liksom hela kustartilleriets personal en annan sorts aflöningsstat än den, som är gällande vid flottan, ehuru

Ang. aflöning
för kustartil-
leriets perso-
nal.

(Forts.)

summan nog i de flesta fall kau blifva densamma. Vid flottan förekommer något, som heter beklädnadsersättning; det förekommer icke vid kustartilleriet. Flottans underofficerare hafva portionsersättning; det hafva icke underofficerarne vid kustartilleriet. Hur skall man då förfara, om man vill gifva ifrågavarande underofficerare samma löneförmåner, som tillkomma motsvarande underofficerare vid flottan? Skall man dela upp förmånerna för kustartilleriets underofficerare på samma sätt, som nu äger rum vid flottan, eller skall man taga den summa för god, som herr Wavrinsky räknat ut; men icke kan man vara säker på att den är alldeles riktig. Vidare finns det något som heter uppbördersättning för flottans underofficerare. Det händer också, att kustartilleriets underofficerare hafva uppbörd; skola de då hafva motsvarande ersättning eller icke? Talar man om likställighet och vill genomföra sådan, bör man naturligtvis göra det konsekvent. Flottans underofficerare hafva äfven s. k. sjötillägg, när de äro kommenderade till sjöss. När kustartilleriets underofficerare kommendera till sjöss, böra de då också hafva sjötillägg eller icke? När de af flottans underofficerare, som äro gifta, utkommenderas till sjöss, få de behålla 50 procent af inkvarteringen. Skall detta också tillämpas för kustartilleriets underofficerare eller icke? Om man vill införa likhet, bör den, som sagdt, genomföras konsekvent; men då behöfs utredning.

Nu sade den förste ärade talaren, att en utredning är verkställd. Hvad är det då för en utredning? Jo, att marinförvaltningen och departementschefen sagt nej! Vederbörande regementschef sade naturligtvis, att det vore mycket fördelaktigt, om petitionärerna kunde få sin löneförhöjning. Men jag vågar påstå, att det icke föreligger någon utredning om huru siffrorna skola placeras eller hur det i öfrigt skall anordnas.

Det föreföll mig, som om den förste ärade talaren hade en petition i handen, hvori underofficerarne nu framställde sina önskningsar. Herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet har redan framhållit, att dessa underofficerare för något år sedan begärt en löneförhöjning, motsvarande 243 kronor 80 öre. Nu har Kungl. Maj:t äskat och statsutskottet tillstyrkt, att de skulle få en löneförhöjning af 282 kronor 50 öre. Om de skulle fullkomligt likställas med flottans underofficerare af motsvarande grad, skulle de, såsom herr statsrådet framhöll, få en löneförhöjning med icke mindre än 526 kronor 30 öre. Statsutskottet har för sin del framhållit, att det anser, att alla skäl föreligga för att ifrågavarande underofficerare slutligen må komma till samma löneförhållanden som de öfriga, men att detta bör ske på hemställan af vederbörande myndigheter och icke på enskild motionärs förslag. Jag får säga, att jag står på den ståndpunkten, att jag icke anser det vara lämpligt att, då tjänstemän gått till sina närmast öfverordnade myndigheter och begärt löneförhöjning, men dessa myndigheter sagt nej, tjänstemännen därefter skola kunna säga: det gör oss alldeles densamma, vi gå då till en motionär, och vi få i alla fall igenom våra önskningsar. Hvad hafva departementschefen och vederbörande myndigheter kvar af auktoritet, om man tillåter deras underlydande att på detta sätt gå bakom ryggen på sina förmän och vända sig till den ene eller den andre motionären, hvarvid de naturligtvis få understöd af

välvilliga människor, som det alltid finnes godt om, hvilka säga: ja, men det är synd om dem, de böra få hvad de begära? Jag tror, säger jag, att ett dylikt förfarande ur principiell synpunkt icke är riktigt.

För öfrigt få här omhandlade underofficerare, såsom herr statsrådet ju också framhållit, i alla fall nu en löneförhöjning på 282 kronor 50 öre; och det är dock en ganska bra förhöjning för dem. Skulle de åter på en gång få allt hvad som nu begäres, skulle det, såsom redan framhållits, innebära en löneförhöjning med 30 procent, och det är således större tillökning, än någon inom hela armén får.

Jag tror alltså, att statsutskottet haft goda skäl för sin hemställan, och jag är för öfrigt alldeles öfvertygad om, att om Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t på sätt utskottet föreslagit, så kommer Kungl. Maj:t nästa år att hemställa om genomförande af *full* likställighet mellan underofficerarne af andra graden vid kustartilleriet och flottan, hvarför jag anhåller, det kammaren behagade bifalla statsutskottets i ärendet gjorda hemställan.

Grefve Hamilton, Raoul: Det förefaller mig, som om man icke behöfver spilla många ord på denna fråga. Förutom de sakliga skäl, som tala för bifall till reservationen, finnas andra, som äro ännu mera tungt vägande. Jag föreställer mig, att den gemensamma votering, som afgjorde herr Wavrinskys motion rörande förhöjning i aflöningen till underofficerare i armén, äfven borde vara afgörande, då det gäller här föreliggande fråga.

Det tyngsta skälet för afslag å reservationen har varit, att den hemställer om bifall till ett förslag, som framlagts af enskild motionär och icke af Kungl. Maj:t. Båda kamrarna ha emellertid, som sagdt, vid gemensam votering redan dömt detta skäl, då de bifallit herr Wavrinskys motion. Herrarne torde erinra sig, att Första Kammaren först afslög den, men vid gemensam votering gick öfver till att omfatta Andra Kammarens beslut. När nu båda kamrarna godkänt herr Wavrinskys motion rörande underofficerarnes vid armén aflöning, förefaller det mig, som om det borde vara svårt för kamrarna att i här omhandlade fråga hysa en annan uppfattning.

Det är visserligen sant, att aflöningen utgår på något olika sätt, men man kan icke begära, att underofficerarne vid kustartilleriet skola hafva sämre ställning än sina kamrater vid flottan.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr *Hammarlund* m. fl. vid förevarande punkt afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 10 af sitt utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr Hammarlund m. fl. vid förevarande punkt afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej -- 68.

Punkterna 11—20.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

*Anslag till
nyanskaffning
af krigs-
fartygs-
materiel.*

Kungl. Maj:t hade uti punkt 19 af femte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1908 ett anslag af 6,308,000 kronor.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning, att Riksdagen på extra stat för år 1908 till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel beviljade ett anslag å 5,230,000 kronor.

Herr statsrådet Dyrssen: I denna punkt har utskottet ausett sig böra nedsätta det af Kungl. Maj:t äskade anslag till nybyggnad för flottan med något öfver 1,000,000 kronor. Detta har träffat en jagare och två torpedbåtar, till hvilkas påbörjande, bland annat, Kungl. Maj:t äskat medel. En omständighet, hvarför det är för flottan önskligt att nu påskynda anskaffandet af torpedfartyg, är, att regeringen på grund af försvarsplanen och dess senare behandling icke kunnat framlägga för Riksdagen förslag om anskaffande af i alla händelser nödiga pansarfartyg. Regeringen har måst tillse, att under den tid, som utredning härom pågår, man icke försummar att öka torpedbåtsflottiljen, som naturligtvis, då pansarbåtsbyggandet åter upptages, måste stå tillbaka.

Därför har också regeringen hemställt om byggande af två jagare, hvilket skulle göra, att vid 1908 års slut man hade en jagare mer, än hvad 1901 års sjöförsvarskommitté för den tidpunkten upptog. Utskottet säger, att den ena jagaren icke bör nu påbörjas på den grund, att 1901 års kommitté icke ville hafva flera vid den tidpunkten än sex. Emellertid har redan vid begärandet af torpedbåtar Kungl. Maj:t icke föreslagit flera, än att, om dessa beviljades, antalet torpedbåtar år 1908 skulle utgöra tre mindre, än hvad 1901 års kommitté föreslagit. Således finnes redan där en vakans i torpedbåtar. Om man vidare rådfrågar 1901 års kommitté, skall man finna, att vi enligt dess

betänkande skulle så påskyndat pansarfartygsbyggandet, att vi år 1909 skulle haft vår trettionde pansarbat färdig och vid 1908 års slut tre pansarkryssare. Sålunda äro vi långt efter i den materielanskaffning, som 1901 års kommitté ansåg vara nödvändig och nyttig.

Det är sålunda ur synpunkten, att vi nu måste forcera vårt torpedbåtsbyggande, som propositionen är affattad.

Friherre Palmstierna: I afseende å detta anslag är det ju två saker att fästa sig vid. Det ena är summan, och det andra är användningen af summan.

Hvad nu först summan beträffar, har Kungl. Maj:t föreslagit omkring 6,300,000 kronor och utskottet tillstyrkt 5,230,000 kronor. Men jag tillåter mig därvidlag framhålla: utskottet har tillstyrkt det senare beloppet enhälligt, hvilket synes mig vara en ganska stor fördel. Dels är det mera, än hvad i allmänhet taget eller i medeltal, kan man säga, af utskottet under de senare åren föreslagits. Det har plägat röra sig omkring 5,000,000 kronor, och här är det ändock $\frac{1}{4}$ miljon mer. I fjol ville Första Kammaren gifva 5,100,000 kronor och Andra Kam-maren 4,600,000 kronor, och hvilkendera kammaren, som i den gemensamma voteringen vann, torde man ej behöfva säga. Sålunda tror jag, hvad summan beträffar, att det är en stor fördel, att utskottet förenat sig utan någon reservation om ett så pass stort anslag som $5\frac{1}{4}$ miljoner. Dessutom kan man göra sig den frågan: hvilken flotta skola vi hafva? Riksdagen begärde för några år sedan, att det skulle uppgöras en plan för försvaret i dess helhet, för både sjöförsvaret och landt-försvaret, en plan öfver huru mycket man ansåge landet hafva råd att kosta på. Ty man kan naturligtvis ej tänka sig, att man in infinitum skall kunna bygga för 5,000,000 kronor om året. Vål har staten med stor kostnad satt upp en flotta och gjort mycket för sjöförsvaret, men man kan ej tänka sig, att det kan fortgå ofbrutet med 5,000,000 kronor om året, i synnerhet som Kungl. Maj:t här mycket riktigt säger, att ett sådant anslag för nybyggnad fordrar en årlig utgift af 400,000 kronor för öfningar, beklädnad, naturaunderhåll för personal och fartygsunderhåll. Således, för hvarje sådant årsanslag af 5,000,000 kronor har man att räkna med en årlig kostnad på 400,000 kronor. Hvad tjänar det för öfrigt till, om fartyg finnas, men ej kunna bemannas. Vakanssiffran för flottan är för närvarande 25 procent eller något dylikt — jag minnes ej riktigt. Kungl. Maj:t har föreslagit, och Riksdagen bifaller, antager jag, en löneförhöjning för manskapet, så att jag hoppas rekryteringen hädanefter skall utfalla bättre. Men för min del ställer jag mig tviflande, om för armén och flottan skall kunna värfvas så mycket folk, som ifrågasättes.

Hvad summan beträffar, ber jag vidare att få påpeka, att femte hufvudtitelns slutsumma enligt Kungl. Maj:ts förslag, $26\frac{1}{2}$ miljoner kronor, dock representerar en höjning af nära $3\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Det är sålunda ej så litet, som Kungl. Maj:t föreslagit, och jag tror, att siffran $5\frac{1}{4}$ miljoner, som utskottet enhälligt föreslagit, får anses ganska tillfredsställande.

Hvad sedan beträffar frågan om medlens användande, är ju gifvet, att de fartyg, som redan äro påbörjade, skola fortsättas. Återstår att

*Anslag till
nyanskaffning
af krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)*

fördela anslaget för öfrigt på andra fartyg. I sådant afseende har departementschefen på ett ställe, sid. 115, sagt, att, om det beviljades anslag till en jagare, man, såsom statsrådet nämnde, komme till det antal jagare, som efter 1901 års kommittés åsikt borde finnas vid 1908 års slut. Af torpedbåtar skulle, tror jag, utskottet mycket gärna varit med om att tillstyrka sex, om penningarna räckt. Men utskottet har fäst sig vid, att fyra böra vara af samma cert, enär en division torpedbåtar består af fyra båtar och en divisions alla båtar böra hafva samma fart och såvidt möjligt samma konstruktion. Här blir nu olikhet i konstruktionen så till vida, att enligt Kungl. Maj:ts förslag en skall hafva turbinmaskin, men eljest skulle de blifva lika. Då det sålunda skulle vara fördelaktigt att anskaffa på en gång fyra, har utskottet efter icke obetydlig strid gått öfver från 3 till 4 dylika båtar. Slutligen skulle också beviljas 1,000,000 kronor för undervattensbatförsvaret.

Med anledning häraf tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkten 22.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23.

*Anslag till
artilleri- och
torpedmateriel
m. m.*

Med föranledande af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, bland annat, att Riksdagen:

- 1:o) på extra stat för år 1908 måtte bevilja
 - a) till skjutförsök och inskjutning af kanoner 30,000 kronor,
 - b) till anskaffning af tubkanoner för kanoner tillhörande vissa pansarbåtar 59,200 kronor,
 - c) till anskaffande af torpeder i reserv 300,000 kronor, och
 - d) till försök med torped- och gnistsignalmateriel 10,000 kronor.

Mom. a) och b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. c).

Grefve Wachtmeister, Axel: I denna punkt har utskottet tillstyrkt ett anslag af 300,000 kronor till torpeder i reserv. Och icke mig emot; tvärtom. Emellertid har jag för en månad sedan i tidningarna läst, att då inlevererats till Karlskrona varf torpeder till värde af 700,000 kronor. Dessutom hörde jag förra året uppgifvas, att det för vår räkning beställts utomlands torpeder till värde af 780,000 kronor. Då därtill kommer behovet af torpeder för den jagare och de torpedbåtar, som denna Riksdag beviljat, är det väldiga summor, som

under en kort tidrymd antingen redan gått eller komma att gå ur vårt land för tillverkning af materiel, som både borde och kunde tillverkas inom landet. Detta leder ovillkorligen tanken på att vederbörande myndigheter snarast möjligt måtte så ordna. Jag tillåter mig därför att till herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet uttala en vördsam och liflig förhoppning, att den hemställan i sådan riktning, som jag hört sägas kommit från marinförvaltningen, måtte föranleda till en kunglig proposition till nästkommande års Riksdag.

*Anslag till
artilleri- och
torpedmateriel
m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet Dyrssen: Denna fråga är icke ny. Det har redan under flera år pågått utredningar om möjligheten att åstadkomma tillverkning af torpeder inom landet. Under riksdagens lopp har nu från marinförvaltningen inkommit ett slutligt utlåtande i denna fråga. Jag vill minnas, att det är öfver 300,000 kronor, erforderliga anordningar skulle kosta. Emellertid ansåg Kungl. Maj:t summan vara så stor, att Kungl. Maj:t icke kunde till denna Riksdag inkomma med något förslag i denna riktning. Men att frågan är allvarlig och snart mogen för sin lösning, är alldeles säkert, och jag hoppas, att en regering till nästa Riksdag kan komma med ett förslag i ämnet.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande moment hemställt.

Öfriga delar af föreliggande punkt.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 24—45.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 46—49.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 20 och 23 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående uppförande af ett ridhus för ridskolan vid Strömsholm;

n:o 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ändrings- och tillbyggnadsarbeten å krigsskolans gymnastikhus m. m., samt

n:o 85, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordningar för eldens ledning å pansarfartygen,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda memorial n:o 86, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af stats-

utskottets utlåtande n:o 51, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension m. m., dels ock fyra i anledning af samma proposition väckta motioner.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Sammanjämkn-
ning rörande
lagförslag
ang. civila
tjänstinnehaf-
vares rätt till
pension m. m.

Punkten 2.

Utskottet hade i föreliggande punkt hemställt, att Första Kam-
maren, med frånträdande af sitt vid behandlingen af statsutskottets ut-
låtande n:o 51 fattade beslut i fråga om punkten A 7 § samt punk-
terna B och C, i hvad detsamma skilde sig från Andra Kammarens
beslut i dessa delar, ville för sin del i berörda punkter biträda Andra
Kammarens beslut.

Herr Trygger: För min del, mina herrar, beklagar jag det re-
sultat, hvartill statsutskottet kommit vid sammanjämknings. Ty en-
ligt min åsikt var det beslut, som Första Kammaren fattade, af ojämför-
ligt större betydelse än det, som Andra Kammaren fattade. För
oss gäller det en principfråga, under det att för Andra Kammaren
det blott gäller ett afgörande i ett särskildt fall. Emellertid vill jag
icke framställa något yrkande på afslag, ty det är af synnerlig vikt,
att lagen blir antagen. Jag vill endast uttala den förhoppning, att,
om det skulle komma att inträffa, att en tjänsteman på grund af sjuk-
dom måste afgå från sin tjänst och, på grund däraf att han icke tjänst-
gjort 10 år, jämlikt denna lag blir i saknad af rätt till pension, Riks-
dagen då måtte behärta omständigheterna i det särskilda fallet och
se till, att en sådan tjänsteman icke blir beröfvad hvad som kräfvades
för hans uppehälle.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet
i föreliggande punkt hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs paragrafvis till afgörande statsut-
skottets den 20 och 23 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 87,
i anledning af Riksdagens år 1906 församlade revisorers berättelse an-
gående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fon-
ders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1905.

§ 1.

Utskottets hemställan bifölls.

§§ 2 och 3.

Lades till handlingarna.

§ 4.

Ang. af staten
understödda
föreläsningar
för arbets-
klassen.

Under erinran, hurusom Riksdagen från och med år 1884 ställt till Kungl. Maj:ts förfogande extra anslag för att under vissa villkor användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordnade föreläsningskurser för arbetsklassen, hade revisorerna under rubriken »Ecklesiastikdepartementet» i nu föredragna paragraf läst uppmärksamheten å vissa förhållanden, som förefallit revisorerna anmärkningsvärda beträffande anordnandet af ifrågavarande föreläsningar.

Utskottets yttrande härom hade följande lydelse:

»Af hvad i ärendet förekommit framgår, att största delen af de med understöd af statsmedel anordnade föreläsningarna varit i afseende å ämnesval så inrättade, att de synas motsvara de fordringar, som enligt revisorernas af utskottet delade uppfattning böra ställas på desamma; och då allmänt uttalats anslutning till hvad revisorerna i detta afseende framhållit samt emotses kan, att vid den inspektion, hvilken hvarje anstalt eller förening, som af statsanslaget erhåller bidrag, är underkastad, det af revisorerna angifna önskemål kommer att vinna beaktande, får utskottet hemställa, att revisorernas förevarande framställning för det närvarande icke må till vidare åtgärd föranleda.»

Herr von Möller: Man bör ju vara revisorerna tacksam för de välmenande råd, de på sätt som skett velat gifva föreläsningsföreningarna i landet. För två år sedan tillät jag mig att för min ringa del understryka hvad utskottet då sade beträffande ämnesval och framställningssätt, det vill säga, att både ämnena borde väljas sorgfälligt och att framställningssättet borde göras så populärt och intresseväckande som möjligt. Jag uppfattade, såsom jag nämnde, revisorernas anmärkningar som ett välvilligt råd och jag är viss, att föreläsningsföreningarna i landet komma att efter bästa förmåga ställa sig detta till efterrättelse. Enligt min uppfattning äro föreläsningskurserna för arbetarne af synnerligt stor vikt, och såsom jag ser saken, är det väl meningen med dessa kurser i första hand och det allra viktigaste ändamålet därmed att just väcka *intresset* hos folket, för att det sedan på egen hand skall genom läsning skaffa sig ökade kunskaper. Just detta att väcka intresset är någonting, som man icke får förbise. Det anser jag vara så ytterligt viktigt, att andra hänsyn blifva af mera underordnad betydelse. Jag tror därför, att man skulle kunna med lugn lämna åt föreläsningsföreningarna att själfva få verka fritt utan för mycket reglementerande, ty reglementerar man och gifver man för stränga förhållningsorder, utstakar för tränga gränser, så är jag rädd för att man kväver denna rörelse, som redan förut har ganska stora svårigheter att bekämpa. Det sades för två år sedan af statsutskottet, att man borde anordna sammanhängande föreläsningskurser, där så ske kunde, hufvudsakligen i städerna och på landsbygden, där förhållandena gjorde sådant möjligt. Men jag vågar uttala som min bestämda uppfattning, att i allmänhet på landsbygden i vårt glest befolkade land med dess stora afstånd det vore att slå ihjäl all föreläsningsverksamhet med dylika kurser, som äfven från annat håll utanför Riksdagen blifvit förordade, på samma gång det föreslagits, att man skulle skapa en

Ang. af stats-
understödda
föreläsningar
för arbets-
klassen.
(Forts.)

särskild institution af statsföreläsare. Jag tror det vore det säkraste och bästa sättet att döda hela denna folkbildningsrörelse. Om man däremot låter den utveckla sig fritt, tror jag verkligen att med det intresse, hvarmed styrelserna för föreläsningföreningarna sköta sin uppgift, förhållandena komma att ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Jag nämnde de svårigheter, för hvilka föreningarna redan äro utsatta, och att ej dessa svårigheter onödigtvis böra ökas. Låt oss tänka på de långa afstånden, ogynnsam väderlek, de mörka kvällarna, de ekonomiska uppoffringar, som äro förenade med föreläsningarna, både för kommunerna och för enskilda medlemmar i föreningarna, det stora arbete, som nedläggas af folkskollärarne i landet, som med stor offervillighet och mycket stor energi och intresse lyckats drifva fram rörelsen till den punkt, där den nu står. Man har äfven att räkna med landtbefolkningens tröghet och det nya i själfva saken; och på andra håll måste man räkna med industriarbetarnes och städernas arbetarebefolknings misstroende mot dessa af staten anordnade föreläsningar. Allt detta gör, att hela denna verksamhet får behandlas med mycken urskillning och försiktighet för att icke kväfas i sin linda.

Jag talade om folkskollärarne. Jag ber att äfven få nämna en annan klass: det svenska prästerskapet, som ju i allmänhet ställt sig mycket välvilligt gentemot föreläsningverksamheten och uppmuntrat och gagnat den på många sätt, bland annat som föreläsare med synnerligt god verkan. Men tyvärr, det är icke så på alla håll i vårt land. I vissa landsdelar händer det ju, att prästerskapet gör allt hvad det kan för att motarbeta denna nyttiga verksamhet. Man förbjuder söndagsföreläsningars hållande, under förebärande af att dylikt strider mot söndagens helgd, och man nekar att upplåta skolorna — ofta den enda lämpliga lokalen i landtkommunerna — för föreläsningars afhållande t. o. m. på hvardagarne. Jag tillät mig i min motion att i förbigående påpeka dessa beklagliga kulturella missförhållanden. Det vore högst önskligt att här friskare fläktar måtte komma att blåsa, men tyvärr det ser icke ut som om det skulle inträffa så snart, åtminstone på det håll, dit jag nu pekat!

I Lund hölls i mars månad detta år ett möte af ombud för 50 föreläsningföreningar och åtskilliga föreläsare. På detta möte diskuterade man de anmärkningar, som revisorerna här framställt. Jag skall tillåta mig att för kammaren uppläsa den där fattade resolutionen, hvilken jag till fullo gillar och till hvilken jag föreställer mig att äfven utskottet och revisorerna icke hafva något emot att skänka sitt bifall. Den lyder sålunda:

»Mötet anser, att folkbildningsarbetet, sådant det nu bedrifves, i hufvudsak ledes enligt riktiga principer, samt förmenar, att s. k. omläggning med inrättande af en statsföreläsareinstitution och i hufvudsak serieföreläsningar skulle verka till skada. Att de bristfälligheter, som vidlåda rörelsen, blifvit påpekade, har verkat till nytta genom den diskussion det åstadkommit.

Da föreläsningarnas uppgift bör vara att i allmänhet verka som bildningsmedel, att meddela kunskaper i olikartade ämnen, att väcka intresse för fortsatta studier och att utgöra en god förströelse, så böra föreläsningarna få afhandla alla ämnen som kunna tjäna dessa upp-

gifter, hvarvid föreläsningar öfver s. k. praktiska ämnen äfven böra förekomma. För att lösa denna uppgift böra föreläsningarna främja inrättandet af goda folkbibliotek. Af föreläsaren bör fordras, att han har intresse för folkbildningsarbetet i allmänhet, att han helt behärskar sitt ämne och att han framställer det i en för folket åskådlig och njutbar form samt om möjligt utgifver s. k. grundlinjer i tryck.

Då det är af vikt, att föreläsningrörelsen framdeles som hittills får utveckla sig i största möjliga frihet, anser mötet ej några nya villkor böra uppställas för erhållande af statsbidrag till föreläsningarna.»

Herr Heüman: Då den siste ärade talarens yttrande, på grund af svårighet att höra, kunde missförstås, som om han åsyftade ett flertal af Sveriges prästerskap med sin kritik öfver en del prästers ställning till föreläsningverksamheten, anser jag mig böra erinra om följande: Vid den sista allmänna prästkongressen, som sammanträdde i Stockholm under september månad förlidet år, var detta ämne föremål för öfverläggning, och då jag hade äran att tillhöra bestyrelsen för kongressen, har jag också verksamt deltagit i det förberedande arbetet för denna kongress och vid sammanfattandet af det resultat, hvartill denna kongress kom. Där var saken också före, i det att såsom ett af öfverläggningssämnena upptagits frågan om prästernas ställning till det pågående folkbildningsarbetet och särskildt till föreläsningrörelsen. Diskussionen i detta ämne inleddes af den bekante förre legationspredikanten i Paris, pastor Stadener, och med stor entusiasm uppbådade denne talare Sveriges prästerskap att ställa sig i spetsen för folkbildningsarbetet och särskildt för föreläsningrörelsen, och han konstaterade tillika, att å de flesta håll i landet hade denna verksamhet visat det bästa resultat, när prästen gått i spetsen för detta föreläsningarbete. Med anledning af denne talares föredrag fattade den allmänna prästkongressen en resolution af innehåll, att prästerskapet borde öfverallt intresserad taga del i den pågående folkbildningsrörelsen. Enligt allt hvad jag hört har prästen på de flesta orter tagit en mycket verksam del i detta arbete, och många präster finnas, såsom den föregående högt ärade talaren antydde, som personligen äro aktiva deltagare i föreläsningrörelsen; och för resten, om nu den mycket ärade talaren på sin ort och i sin trakt har ett eller annat exempel på att prästen ställer sig afvisande och möjligen af obskurantism, för att begagna den föregående talarens uttryck, icke vetat att intaga en riktig ställning till detta föreläsningarbete, bör åtminstone icke på Sveriges prästerskap i dess helhet kastas någon skugga af afvoghet mot denna rörelse, och jag ber för kammarens skull få på detta sätt understryka, att det var ett helt annat intryck, man fick af de 5 à 600 präster, som voro samlade vid prästkongressen, och som allesammans entusiastiskt omfattade den åsikt, som där uttalats, och togo intryck af ämnets behandling därstädes. Jag tror, att vårt svenska folk för närvarande har god hjälp vid folkbildningsarbetet och vid föreläsningrörelsen af Sveriges prästerskap, äfven om det i någon mån icke kan undgås, att det kan finnas undantag.

Herr von Möller: Det måtte bero på något misstag eller hörfel,

Ang. af staten
understödd
föreläsningar
för arbets-
klassen.
(Forts.)

Ang. af statennär den föregående talaren kan påstå något sådant gentemot mig.
 understödda Jag vill minnas, och jag tror, att det stenografiska referatet skall ut-
 föreläsningar visa, att jag sade, att de svenska prästerna i allmänhet visat sig mycket
 för arbets- intresserade af föreläsningrörelsen och själfva såsom föreläsare tagit
 klassen. verksam del däri. Jag har sålunda just framhållit detta som ett syn-
 nerligen glädjande faktum; men tyvärr händer det på vissa orter — där
 (Forts.) det tyvärr icke är undantag utan regel — att föreläsningverksamheten
 motarbetas ganska kraftigt, och jag skulle kunna meddela den före-
 gående talaren, därest han sådant önskar, både talrika och talande skäl
 för hvad jag sagt ur det betydande material, som jag har i min ägo.
 Här ha många föreläsningföreningar länge fört en tynande tillvaro
 och fatt nedlägga sin verksamhet just på grund af dessa såsom jag
 gärna vill säga beklagliga undantag med egendomligt uppträdande och
 fientlig hållning mot folkbildningsrörelsen. Jag kommer, så länge
 jag finnes i denna kammare, att protestera emot dessa missförhållanden,
 men att mitt klander icke åsyftat det svenska prästerskapet, trodde
 jag mig icke behöfva upprepa, därest herrarna verkligen hört på hvad
 jag sagt.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet
 i förevarande paragraf hemställt.

§ 5.

Lades till handlingarna.

§§ 6 och 7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Utskottets hemställan bifölls.

§§ 10 och 11.

Lades till handlingarna.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 20 och 23
 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 88, i anledning af Kungl. Maj:ts. proposition om ändring i
 beslut angående försäljning af vissa områden af 16 förut till lönings-
 jordar anslagna lotter under förra kungsladugården Ladugårdsgärdet i
 Östergötlands län, och

n:o 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående aftal med Norge om gemensamma undersökningar rörande de svenska flyttlapparnas renbete i Tromsö och Nordlands amt,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af sammansatta stats- och lagutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befo genhet för riksförsäkringsanstalten att för arbetare, som af anstalten försäkras för olycksfall i arbete, upptaga försäkring jämväl för olycksfall, som inträffa utom arbetet,

n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i visst fall till aflönande af småskollärrinna, och

n:o 7, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkten 30 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning om förändrade bestämmelser angående aflöningen för vissa extra ordinarie examinerade folkskollärare,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 20 och 23 innevarande månad bordlagda betänkanden:

n:o 20, i anledning af väckt motion om tull å balk-, hörn- och annat till järnvägsskenor ej hänförligt s. k. fasonjärn,

n:o 21, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser rörande tullen å brännvin och sprit samt vin,

n:o 22, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beskattningsåtgärder i erforderliga fall mot skogsköpare, och

n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upphörande af rätt för tullverket att för införd vara utkräfva ytterligare tull, sedan varan till importören utlämnats,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 20 och 23 i denna månad bordlagda betänkande n:o 24, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna.

Om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna.

I en inom Andra Kammaren af herr *E. Röing* väckt motion, n:o 50, som hänvisats till bevillningsutskottet, hade förslag framställts, att Riksdagen ville besluta viss i motionen angifven förändrad lydelse af

Om ändring
af §§ 5 och
6 i tulltaxe-
underrättel-
serna.

(Forts.)

§§ 5 och 6 i de vid gällande tulltaxa fogade underrättelser om hvad vid taxans tillämpning iakttagas bör.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Rönings förevarande motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna, måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning rörande sådan ändring af ifrågavarande paragrafer, som blifvit i utskottets föreliggande betänkande angifven, samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en dylik utredning kunde gifva anledning.

Reservation hade anförts af herrar *Cavalli* och *Åkerberg* mot vissa delar af utskottets motivering; samt af herr *Håkanson*, hvilken likväl ej däri framlagt sin åsikt.

Herr *Håkanson*: Detta utlåtande har, som herrarna behagade finna, tillkommit på grund af en i Andra Kammaren väckt motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna. Dessa paragrafer innefatta forskrifter om tillvägagåendet, när tullverket icke åtnöjer sig med de värden, som uppgifvits å artiklar, hvilka tullbehandlas efter värde.

Det är alldeles naturligt, att om ett dylikt förslag skall bifallas, måste här förefinnas särdeles starka skäl för ändring i berörda hänseende, särskildt under nuvarande förhållanden. Jag behöfver icke påmina herrarna därom, att för närvarande en kommitté arbetar på åstadkommandet af fullständig revision af tulltaxan, icke heller därom, att tyska handelstraktaten lägger hinder i vägen för omfattande förändringar i detta hänseende. Slutligen har Riksdagen förra året skrifvit till Kungl. Maj:t med anhållan att värdetullarna å maskiner, redskap och verktyg måtte utbytas mot viktullar.

Om här ändring företages, kommer sannolikt den nya förordningen att gälla under endast kort tid. Det är möjligt, att när den nya tulltaxan skall tillämpas, finnes icke en enda värdetull kvar. De fall, som motionären relaterat i sin motivering, kunna just icke sägas hafva åstadkommit någon riksolycka. Det har emellertid inträffat andra, icke relaterade, som visa, att andra bestämmelser äro önskvärda. Emellertid har jag härvidlag icke kunnat följa utskottet. Det slut, hvartill utskottet kommit i sin kläm, ansluter sig så särskildt hårdt till motiveringen, att den ena icke kan godkännas utan den andra. Det sätt, motionären har föreslagit för att ävägbringa ett bättre sakernas tillstånd än det nu rådande, är dels införande af skiljemannainstitutionen, dels vidtagandet af vissa ändringar i 6 § af tulltaxeunderrättelserna. I fråga om skiljemannainstitutionen ber jag först att få säga, att jag har mycket svårt för att se, hur man skulle kunna nå det af motionären åtrådade önskemålet genom att slå in på denna väg. Detta sätt är säkerligen hvarken tidsbesparande eller förmånligt i afseende å kostnaderna. Det kan vara svårt att få lämpliga skiljemän, och äro de verkligt dugande personer och tillika samvetsgranna, komma de måhända att fordra sådana upplysningar, hvilkas inhämtande vållar både tidsutdräkt och kostnad. Emellertid får det stå för utskottets räkning, men jag tror, att det blir besvärande för importörerna.

Hvad återigen beträffar utskottets förslag rörande 6 §, är det mycket mer betänkligt, och jag förmodar, att jag icke tager miste, då jag tror att de herrar, som reserverat sig mot motiveringen, också hafva afsett det stycke, som hör tillsammans därmed. Det föreslås här, att på sådana platser, där handelskamrar finnas, dessa skulle utse ett antal sakkunniga, och där handelskamrar icke finnas, skulle magistraten utse dylika personer, sedan den först hört handelskamrarne motsvarande inrättningar, och därefter skulle tullkammaren underrättas om att dessa myndigheter utsett sakkunniga, bland hvilka tullkammaren vore bunden vid utväljandet af sina sakkunniga. Nu kunna emellertid fall förekomma, som också blifvit berörda i detta stycke, då nämligen artiklar importerats af sådan speciell beskaffenhet, att de af berörda myndigheter utsedda sakkunnige icke äro i stånd att bedöma föremålets värde. Då kräfvats nya sakkunniga, samma förfarande skulle börja på nytt, och hvartill det komme att leda, kan litet hvar tänka sig. På de ställen, där handelskammare finnes, kan man mycket väl tänka sig, att det icke vore möjligt att på kort tid utse speciellt sakkunnige. Äfven om handelskammaren har, såsom förhållandet är åtminstone på ett ställe, utom ordförande två vice ordförande, blefve det understundom omöjligt att kalla den till sammanträde så snart som önskvärdt är, och äfven om sammanträdet kunde äga rum tillräckligt snart, vore saken för de flesta ledamöterna i kammaren så indifferent, att sannolikt endast ett fåtal komme att infinna sig; två eller tre personer skulle kunna komma att utse de sakkunnige. Huru det då skulle gå med den af motionären omtalade opartiskheten, tror jag man icke har svårt att förutsäga; att det skulle blifva så lyckligt i hvarje fall, betviflar jag.

Jag har mig bekant, att ett yrkande, motsvarande det jag nu går att framställa, kommer att göras i Andra Kammaren, och tillåter mig på grund af hvad jag anfört hemställa, att kammaren behagade besluta, att det stycke på sid. 21, som börjar med orden »hvad slutligen vidkommer motionärens förslag» måtte ur motiveringen utgå, och i afseende på klämman, att i stället för den af utskottet föreslagna lydelsen följande förslag måtte godkännas: »att Riksdagen, i anledning af herr Röings förevarande motion om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning i berörda ämne samt därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en dylik utredning kan gifva anledning.»

Herr Hammarström: Jag skall icke framställa något yrkande i frågan, men jag anser mig icke böra underlåta att gifva till känna, att jag i väsentliga delar är af samma uppfattning som föregående ärade talare. Jag finner till att börja med det kunna anmärkas mot utskottets kläm, att den har en något egendomlig form. Utskottet har själf icke haft klart för sig, huru frågan borde lämpligen lösas, utan hemställer, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda den, men på samma gång skulle, enligt utskottets förslag till kläm, utredningen begränsas så snävt, att den med nödvändighet utmynnar i ett på förhand bestämdt resultat.

Om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna.

(Forts.)

*Om ändring
af §§ 5 och
6 i tulltaxe-
underåttel-
serna.*

(Forts.)

Detta är något ovanligt, och jag tror med hänsyn härtill, att det ändringsförslag i afseende å klämmen, som här framställts, är synnerligen välbetänkt. Men för öfrigt torde man observera, att kläm och motivering här stå i så intimt samband, att motiveringen kan nästan sägas hafva blifvit hufvudsaken och därför mer än vanligt påkalla uppmärksamhet. Vid en granskning af denna har det särskildt syntts mig berättigadt att ställa sig afvisande mot utskottets resonemang. å sid. 21, sista stycket. Den värdesättning, som skulle ankomma på de sakkunnige, hvilka där omtalas, är under alla omständigheter för tullförvaltningen bindande: mot den gifves för tullverket ingen appell, under det importören alltefter omständigheterna kan skaffa sig rättelse på annat sätt. Under sådana förhållanden är det högst nödvändigt, att man har bestämd garanti för sakkunskap och opartiskhet hos dessa sakkunnige. Utskottet liksom motionären har nu afsett att handelskammare i stad, där sådan finnes, skulle utse visst antal personer, bland hvilka tullförvaltningen skulle hafva att välja dessa sakkunnige i hvarje förekommande fall. Jag betviflar visserligen icke, att ett sådant ordnande af saken kan i de flesta fall blifva tillfredsställande, men det förefaller mig ändå något omotiveradt, att icke tullförvaltningen skall oberoende af alla sådana inskränkande villkor få söka sakkunskapen på det håll, där den har utsikt att få fordringarna i detta hänseende bäst tillgodosedda och där man tillika kan vara fullt öfvertygad om att alla fordringar på opartiskhet skola uppfyllas. Handelskammarna äro ju dock ännu en så lösligt organiserad institution, att man icke har bestämd säkerhet för huru dessa sakkunnige skulle komma att af dem väljas. Handelskammaren i en stad kan måhända bestå till hufvudsaklig del af industriidkare; i en annan är importintresset kanske förhärskande. Man vet således icke, huru handelskammarnes val i allmänhet skulle utfalla. Under sådana omständigheter kan jag icke finna, att utskottet eller motionären hjudit skäl, hvarför tullförvaltningens val skulle inskränkas till dessa af handelskammaren eller eventuellt magistraten utsedda personer.

Till äfventyrs skulle äfven en eller annan anmärkning i öfrigt kunna göras mot motiveringen; jag anser det dock icke nödvändigt i sakens nuvarande läge. Däremot kan jag icke underlåta att i detta sammanhang uttala den uppfattningen, att det torde, på sätt jämväl föregående talare anförde, kunna ifrågasättas, huruvida öfver hufvud taget hela denna framställning kan anses behöfzig. Det är ju, såsom här också framhallits, sannolikt att, därest under närmaste framtiden värdetullar icke kunna helt och hållet afskaffas, de åtminstone komma att reduceras till ett minimum. Därmed komma naturligtvis också nuvarande olägenheter vid värdesättningen att minska. Och så en annan sak: hvilka förändringar än må kunna vidtagas i detta ämne, så äro vi dock under tiden före tyska handelstraktatens upphörande bundna inom en viss begränsad ram, hvilket gör, att äfven om man nu ändrar bestämmelserna i fråga, kan det hända, att, i den mån sådana bestämmelser komma att behövas äfven efter tyska handelstraktatens utlöpande, man då kan behöfva ytterligare ändra dem. Innan det nu ifrågasatta förslaget hinner framläggas för Riksdagen till an-

tagande, är det ju för öfrigt möjligt att det icke återstår så mycket af den tid, under hvilken tyska handelstraktaten gäller.

Jag vill, såsom sagdt, icke framställa något yrkande, men anser det starkt kunna ifrågasättas, huruvida detta skrifvelseförslag är af behovet påkalladt.

Om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxe-underrättelserna.
(Forts.)

Herr Fränckel: Det är ju ingenting nytt i denna motions innehåll, så till vida att man allmänt känner den mycket stora olägenhet, som är förenad med förtullning efter värdetull; om denna olägenhet har man redan vid flera tillfällen uttalat sig, och senast hafva, såsom redan nämnts, åtgärder vidtagits i syfte att ytterligare minska densamma. Kan det då vara skäl att i frågans närvarande så outredda skick skriva till Kungl. Maj:t, hvilket skulle medföra ytterligare komplikationer af denna fråga rörande förtullning af effekter enligt värdetull? Då man hört den siste ärade talaren, ordföranden i den s. k. revisionskommittén, hört de viktiga synpunkter, han angifvit om möjligheten af sakens genomförande, såsom den här tänkts, hemställer jag till herrarne, om det kan vara klokt att aflåta en skrifvelse, sådan den nu visserligen i modifierad form föreslagits. Man brukar i Riksdagen visserligen vara lättsinnig i att aflåta skrivelser till Kungl. Maj:t, men jag undrar, om en skrifvelse i det skick, som denna är hållen, bör aflåtas till Kungl. Maj:t, så mycket mer som frågan i alla fall måste underkastas revisionskommitténs pröfning. Då föregående talare icke gjorde något direkt yrkande om afslag, oaktadt hela hans argumentering gick därpå ut, skall jag nu bedja att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Cavalli: Om det skäl siste ärade talaren använde mot slutet af sitt anförande varit sådant, att jag för min del kunnat biträda det, skulle jag inom utskottet kommit till samma resultat som han här i kammaren, men jag kan icke biträda det. Han sade, att då denna fråga nödvändigt måste blifva föremål för tulltaxekommitténs behandling, vore det ej skäl aflåta en skrifvelse. Ja, visserligen blir den föremål för behandling i kommittén i så måtto, att — såsom jag hoppas och tror — kommittén kommer att föreslå ytterst få värdetullar, om ens några. I samma stund omnämnde talaren komplikationer, som han fruktade skulle blifva en följd af skrifvelsen, men så länge värdetullarna och de om dem lämnade bristfälliga samt enligt hvad från flera håll intygats tämligen otjänliga bestämmelser ännu äro gällande, samt generaltullstyrelsen i stort sedt icke ställt sig obenägen emot en ändring, så bör något göras, och det vill då synas, som om det af den siste ärade talaren beträffande skrifvelsens aflåtande använda adjektivet icke ägde fog.

Hvad själfva motiveringen beträffar, har jag, såsom kammaren behagade finna af utlåtandet, mot vissa delar af densamma reserverat mig. Jag vill emellertid därom icke trötta kammaren med detaljer.

Till slut får jag från utskottets sida tillkännagifva, att jag icke har något emot den formella, mindre betydande, förändring herr Häkanson föreslagit, men till utskottets hemställan i öfrigt ber jag att få yrka bifall.

Om ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxe- underrättelserna. (Forts.) Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttade herr tal- mannen, att beträffande föreliggande betänkande vore framställda följande yrkanden:

1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o) att samma hemställan skulle afslås; och

3:o) af herr *Håkanson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att orden »rörande sådan ändring af ifrågavarande paragrafer, som blifvit här ofvan angifven», utbyttes mot orden »i berörda ämne», och att kammaren i sammanhang därmed måtte besluta utelämna det i motiveringen å sid. 21 i det tryckta betänkandet förekommande stycke, som började med orden: »Hvad slutligen vidkommer motionärens tullförslag till ändrad lydelse af § 6 tulltaxeunderrättelserna.»

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på antagande af herr *Håkansons* förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs änyo andra särskilda utskottets den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 1 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslags till lag angående stadsplan och tomtindelning samt lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område, dels ock tio med föranledande af nämnda proposition väckta motioner.

I en till Riksdagen afiäten, till behandling af särskilda utskottet n:o 2 hänvisad proposition, n:o 26, af den 1 februari 1907 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1:o) lag angående stadsplan och tomtindelning; samt

2:o) lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område.

I sammanhang med nämnda proposition har utskottet till behandling förehaft tio särskilda i anledning af propositionen väckta motioner, nämligen:

1:o) af herr *Clason* (motion i Första Kammaren n:o 44);

2:o) af herr *Hedenlund* m. fl. (motion i Första Kammaren n:o 47);

3:o) af desamme (motion i Första Kammaren n:o 48);

4:o) af herr *Sjöcrona* (motion i Första Kammaren n:o 49);

5:o) af herr *Kinander* (motion i Första Kammaren n:o 53);

6:o) af herr *von Stapelmohr* (motion i Första Kammaren n:o 59);

7:o) af herr *Vennersten* m. fl. (motion i Andra Kammaren n:o 194);

8:o) af desamme (motion i Andra Kammaren n:o 195);

9:o) af herr *Palme* (motion i Andra Kammaren n:o 198); och

10:o) af friherre *Adelswärd* (motion i Andra Kammaren n:o 214).

Samtliga dessa motioner, af hvilka herr *Hedenlunds* med fleres motion n:o 47 och herr *Vennerstens* med fleres motion n:o 195 samt herr *Hedenlunds* med fleres motion n:o 48 och herr *Vennerstens* med fleres motion n:o 194 voro lika lydande, afsågo ändringar i eller tillägg till

vissa detaljbestämmelser i förslaget till lag angående stadsplan och tomtindelning.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt,

att Riksdagen, under förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågasvarande proposition icke kunnat i oförändradt skick antagas, ville — med afslag å herr *Clasons* motion n:o 44 samt herr *Hedenlunds med fleres* motion n:o 47 och herr *Vennerstens med fleres* motion n:o 195, i hvad sistnämnda två motioner afse meddelande af förbud mot nybyggnad å område, som ur hälsosynpunkt finnes otjänligt till bebyggande — i anledning af berörda proposition, de i omnämnda motionerna n:o 47 och 195 i öfrigt framställda förslag samt herr *Hedenlunds med fleres* motion n:o 48, herr *Sjöcronas* motion n:o 49, herr *Kinanders* motion n:o 53, herr *von Stapelmohrs* motion n:o 59, herr *Vennerstens med fleres* motion n:o 194, herr *Palmes* motion n:o 198 och friherre *Adelswärds* motion n:o 214, för sin del antaga

1:o) lag angående stadsplan och tomtindelning samt

2:o) lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område, båda dessa lagar af den lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Friherre Lagerbring, som yttrade: Beträffande föredragningen af särskilda utskottets n:o 2 utlåtande n:o 1 tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta,

att utlåtandet punktvis företages till afgörande;

att det i första punkten afsedda förslaget till lag om stadsplan och tomtindelning föredrages paragrafvis och, där så erfordras, momentvis, att paragraferna därvid tagas i nummerföljd, att rubriken till hvarje afdelning i lagförslaget föredrages näst efter de paragrafer, afdelningen omfattar, och att sist föredrages ingressen till lagförslaget och detsamma rubrik;

att vid behandlingen af § 1 af samma lagförslag öfverläggningen må omfatta lagförslaget i dess helhet äfvensom det i andra punkten af utskottets utlåtande innefattade förslaget till lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område;

att, efter det utlåtandets båda punkter sålunda föredragits, till behandling företages utskottets med afseende å desamma gjorda hemställan;

att, därest till utskottet återmitteras en eller annan del af förslaget till lag om stadsplan och tomtindelning, utskottet må äga befogenhet att äfven uti ej återremitterade delar af lagförslaget föreslå de ändringar, hvilka kunna äga sammanhang med eller anses böra vara en följd af återremissen;

att, i afseende å nummerbeteckningen af paragraferna i samma lagförslag, utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut; samt

att lagförslagets text ej må uppläsas i andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Lagförslag
ang. stadsplan
och tomtindel-
ning.

Punkten 1.

Utskottets förslag till lag angående stadsplan och tomtindelning.

1 §.

Denna paragraf lydte sålunda:

För stads ordnande och bebyggande skall finnas plan, omfattande såväl byggnadskvarter som ock gator, torg och andra allmänna platser samt dessas höjdlägen (gatuprofiler).

I den af herr Clason väckta motionen hade föreslagits bland annat, att åt denna paragraf måtte gifvas följande lydelse:

»För stads ordnande och bebyggande skall finnas plan, omfattande såväl byggnadskvarter som ock gator, torg och andra allmänna platser samt dessas höjdlägen (gatuprofiler). Vid stadsplans uppgörande skola fria platser och offentliga planteringar utstakas till storlek, läge och antal, så att de motsvara såväl samfärdselns som samhällshygienens kraf, äfvensom i tillräckligt antal sörjas för platser för kyrkor och skolor likasom för offentliga lek- och rekreationsplatser.»

Herr Nyström, Carl: Det finnes ingen reservation vid detta betänkande, och ingen af oss, som suttit i utskottet, har således anledning att komma med något yrkande, men det finnes dock en och annan anmärkning eller upplysning, som står i sammanhang med detta ärende och som det kan vara skäl att framhålla utan att göra något yrkande.

Den första af dessa är, att det ligger i sakens natur, att en sådan här stadsplanelag måste afse tre olika i hufvudsak koncentriskt afdelningar eller områden af en stad. Först hafva vi då naturligtvis den centrala, fullt bebyggda delen, som är anordnad på stadsfason.

Den andra utgöres af det stadens område, som ligger utanför det förra, öfver hvilket staden råder och där staden kan införa den ordning, som staden kan finna lämplig. Det är mycket klart och enkelt. Så långt är allt väl.

Men utanför detta ligger ett annat område, nämligen bygden, som stöter alldeles intill mellanområdet, och detta område kan i de punkter, där det stöter ihop med stadens yttersta gräns, bebyggas och behandlas på sådant sätt, att det utgör en fara af allvarligaste art för staden. Jag talar nu endast om den del af bygden, som ligger alldeles invid stadsgränsen. Det har påpekats, att där kan uppstå samhällen, som konkurrera med staden. Men det betyder ingenting. Därför finnas utvägar. Man kan gifva dem municipalsambälleorganisation.

Men under behandlingen i utskottet framhölls det från åtskilliga håll — icke från Stockholm utan från andra städer — att på det område, som sålunda ligger utom staden, på bygden men invid staden, uppkommer en byggnadsverksamhet, som icke är lämplig, med enstaka hus — fem à sex våningar höga har man sagt — och dessa äro uppfyllda af en befolkning, som alltså finnes i stadens omedelbara grannskap och dagligdags kommer in till staden för att där utöfva sin verksamhet, och

man kommer icke åt alla de oordningar, som äro förknippade med dessa stora byggnader utanför staden. Och dock finnes det med afseende på dessa samma önskan som för den öfriga staden i fråga om god ordning, men man kan icke komma åt den. Denna fråga har legat utom vårt program. Jag anser mig emellertid böra fästa uppmärksamheten på att här är en lucka i det, som kunde finnas vara önskvärdt.

Den andra konsiderationen, jag skulle vilja framställa, är af litet kuriösare art. Det är nämligen på det sättet, att vid behandling af en stadsplanelag måste fästas afseende vid ett förhållande, som utan tvifvel, ehuru indirekt, i afsevärd mån inverkar på regleringen af det fortgående nybyggnads- och nyskapningsarbetet, och detta är den märkvärdiga förändringen i de olika stadsdelarnas fisionomi och ömsesidiga rang. Man skulle kunna kalla denna företeelse bostadsförmånetens och bostadslyxens *migration*. Jag skall tillåta mig att gifva några exempel.

Detta är en konstig fråga. Jag känner icke till mer än förhållandena i Stockholm och jag skall tillåta mig att för Stockholm såsom ett exempel påpeka följande: Ursprungligen var det så, att allt folk bodde i staden inom broarna, ty det fanns icke någon egentlig stad utom den, som låg mellan de båda vattnen. Nästa steg var märkvärdigt nog till Södermalm, där stora, men nu till sin betydighet mycket förändrade palatser fortfarande stå och tala om en förgången storhetstid i afseende på byggnader. Därifrån gick man tillbaka till staden inom broarna. Det var skeppsbroadelns tid och den tid, då de förnäma ämbetsmännen bodde vid Stortorget. Därifrån hoppade modernycken ett, tu, tre till Jakobs församling. Hvarför just till Jakob, kan icke någon människa begripa, det kan man icke få någon förklaring öfver, men Jakob skulle det vara, och Jakob var det och icke någon annanstans. Näväl, detta fortgick ganska lång tid, men omigen tog det nyckfulla modet en ny plats och slog ned på Ladugårdslandet, d. v. s. på Östermalm, och så uppstod den stadsdel, som ännu i dag kan göra anspråk på att vara förnäm. Och så i våra dagar säges det, eller åtminstone hviskas det, spås det, att den lättfotade modernycken skall vara på språng från Östermalm till norra Vasastaden. Om så är fallet, är icke godt att veta. Men emellertid är denna migration en sak, som medför högst betydliga värderubningar.

Nu kan man säga, att härvid är ingenting att åtgöra, men när nu det faktum tillkommer, att gatumarken skall helt eller delvis ersättas af husägaren, har detta en högst betydande inverkan på en sådan där eventuell migration. Antag, att »migrationen» finge lust att gifva sig ut på Ladugårdsgärdet. Där finnes alla möjliga områden, där finnes ett rivieraområde vid Värtan, ett flodområde utmed Djurgårdsbrunnskanalen, och så det område, som ligger invid och alldeles i fortsättning af det redan bebyggda, för närvarande så förnäma Östermalm. Då kommer bestämmelsen, att marken skall lösas. Det blir en belastning, som kommer att inträda i samma stund, som husen äro färdiga.

Hur högt kan denna belastning beräknas? För ett mindre hus (15 meters fasad), beläget i en trakt, där tomtprisen ej äro på sitt maximum, blifver den till cirka 13,000 kronor, men för ett hus med mycket lång fasad och liggande i en trakt, där tomtprisen blifvit upp-

Lagförslag jagade till ett maximum, kan den uppgå till mycket höga belopp.
 ung. stadsplan Det nya huset börjar alltid sin existens med en sådan belastning. Med
 och tomtindel- tillämpande af regeln om skatters återstudsning får man väl antaga,
 ning. att hyresgästerna få en mer eller mindre stark känning af denna be-
 (Forts.) lastning och till en sådan grad, att de blifva betänksamma eller anger-
 köpta. Och då kunde det hända, att påföljden blefve ett bakslag, en
 »remigration». Kanske då bostadsförnämitten går tillbaka till något
 relativt äldre men fortfarande mycket antagligt stadsområde och tager
 detta åter i besittning.

Slutligen några ord om användning i lagtext af de olyckliga hjälp-
 verben »äge» och »mä», båda jämbördiga i tvetydighet, båda beteck-
 nande (i positiva sats) ene gången plikt, andra gången rätt. Det
 fanns en gång vid början af utskottets arbete utsikt till ett utrotnings-
 krig. Det hela slutade med rättelse på ett enda ställe.

Herr Clason: Då jag nu i denna fråga är en motionär, som icke
 fått sina önsknings tillfredsställda genom utskottets framställning,
 skall jag anhålla att få angifva några synpunkter, som göra, att jag
 fortfarande anser skäl finnas, som tala för bifall till min motion.

Frågan är ju ganska enkel. Den gäller närmast 1 § i lagen.
 Utskottets förslag innebär, att paragrafen skulle hafva följande lydelse:
 »För stads ordnande och bebyggande skall finnas plan, omfattande
 såväl byggnadskvarter som ock gator, torg och andra allmänna plat-
 ser samt dessas höjdlägen (gatuprofiler).»

Jag har yrkat, att därtill skall läggas följande bestämmelse: »Vid
 stadsplans uppgörande skola fria platser och offentliga planteringar ut-
 stakas till storlek, läge och antal, så att de motsvara såväl samfärd-
 selns som sambällshygienens kraf, äfvensom i tillräckligt antal sörjas
 för platser för kyrkor och skolor likasom för offentliga lek- och rekrea-
 tionsplatser.»

Meningen med förslaget är tydlig, och jag tror man kan säga,
 att saken talar för sig själf. Jag har dessutom i min motion för den-
 samma framlagt en rätt utförlig motivering, och jag är utskottet tack-
 sam för att utskottet så fullständigt återgifvit denna motivering.

Innan jag emellertid går att något understryka de skäl, jag anser
 tala för motionen, skall jag be att få söka bemöta de skäl, som ut-
 skottet anfört mot densamma. De återfinnas på sid. 19 i utskottets
 utlåtande och äro hufvudsakligen af formell beskaffenhet. De äro tre.
 Utskottet menar, dels att de af mig förordade bestämmelserna skulle
 stå icke i stadsplanlagen, utan i byggnadsstadgan för rikets städer,
 dels att, då bestämmelserna i lagen äro afsedda att tillämpas äfven för
 vissa områden å landet, man borde skriva dem så, att de icke blifva
 så stränga — det måste för dessa områden uppställas mindre stränga
 fordringar — och dels slutligen att den sachsiska byggnadslagen, från
 hvilken jag hämtat förebilden för min motion, i afseende på fullstän-
 dighet är afsedd att uppfylla andra anspråk än den svenskalagen, och
 att i densamma därför äro intagna en hel del saker, som det icke är
 meningen att taga in i den svenska.

Då jag nu går att bemöta dessa argument, skall jag tillåta mig
 taga dem i omvänd ordning och alltså börja med det sista.

Jag måste då först säga att, jag icke förstår hvad utskottet menat, då det här talar om den bristande öfverensstämmelsen i fullständighet mellan den sachsiska byggnadslagen och den svenska. Icke har jag väckt detta förslag, därför att en sådan paragraf finnes i den sachsiska lagen, utan jag har gjort det därför, att jag ansåg den nödvändig i den svenska lagen, och dess behöflighet eller icke behöflighet för den svenska lagen beror enligt min tanke icke det ringaste på om det finnes en sådan bestämmelse i den sachsiska lagen eller icke. Hade det varit min mening, att man i den svenska lagstiftningen skulle efterapa den sachsiska, skulle jag i min motion väckt förslag icke om *en* paragraf, utan om 185 paragrafer, ty så många innehåller den sachsiska lagen, men det har jag, sasom herrarna se, icke gjort. Jag har för resten icke utslutande åberopat den sachsiska lagen, utan jag har åberopat den lagstiftning, som börjat i allmänhet göra sig gällande på detta område i utlandet. Att jag till förebild för den här ifrågasatta bestämmelsens ordalydelse tagit den sachsiska lagens beror därpå, att denna lag från alla håll erkännes vara en mönsterlag i detta hänseende. För öfrigt ber jag få fästa uppmärksamheten på att jag särskildt anhållit, att utskottet skulle ändra formuleringen, om utskottet funne andra bestämmelser lämpligare och nyttigare.

Icke heller utskottets andra skäl kan jag finna hållbart, detta skäl, som talar om hänsynen till de mindre stränga fordringar, som skulle behöfva uppställas för vissa orter å landet. Ty hvilka orter å landet äro dessa? Jo, det är sådana orter, för hvilka byggnadsstadgan för rikets städer gäller. Nu säger ju utskottet, att utskottet gillar hvad jag föreslagit, men utskottet vill sätta det i byggnadsstadgan. Men såvidt jag förstår, är det utskottets mening, att äfven byggnadsstadgan fortfarande skall gälla för dessa orter å landet, och den af mig föreslagna bestämmelsen kommer sålunda att bli tillämplig därstädes, vare sig man sätter in den i lagen eller i byggnadsstadgan. Det står också tydligt föreskrifvet i en paragraf af lagen, att ett förordnande om dess tillämplighet på vissa orter å landet skall hafva enahanda verkan som hittills en föreskrift, att byggnadsstadgan där skulle tillämpas, och där-om gäller som bekant för närvarande den bestämmelsen, att det skall ske »i tillämpliga delar». Vidare vill jag erinra därom, att, sasom utskottet framhåller, ortsmyndigheterna å landet skola i hvarje fall höras, innan det blir fråga om sådan tillämpning, och jag förmodar, att där ortsmyndigheterna skulle hafva invändningar att göra mot bestämmelsernas tillämpande, komme de icke att tillämpas. Slutligen vill jag ock framhålla, att den reella innebörden af dessa bestämmelser är sådan, att de, såvidt jag förstår, i själfva verket icke kunna vara något betungande. Det är endast fråga om att vid stadsplans uppgörande skola fria platser och offentliga planteringar utstakas till storlek, läge och antal, så att de motsvara såväl samfärdselns som samhällshygienens kraf, äfvensom i tillräckligt antal sörjas för platser för kyrkor och skolor likasom för offentliga lek- och rekreationsplatser.

Jag kan icke förstå, att en bestämmelse om att sådana områden skola finnas i tillräckligt antal kan på något sätt vara betungande för hvilken kommun som helst i riket, och jag kan nämna, att jag har

Lagförslag
av g. stadsplan
och tomtindel-
ning.
(Forts.)

Lagförslag ang. stadsplan och tomtindelning. talat med en person, som är särskildt hemmastadd rörande byggnadsplaner för sådana smärre områden, och han förklarade, att just för sådana områden vore en dylik bestämmelse särskildt lämplig.

(Forts.)

Så kommer jag då till utskottets tredje skäl, nämligen att, enligt utskottets förmenande, borde af mig föreslagna bestämmelserna icke upptagas i stadsplanelagen, därför att stadsplanelagens ändamål är att reglera de rättsförhållanden, som uppstå i följd af stadsplans fastställande och genomförande, utan i stället insättas i byggnadsstadgan. Jag vill då erinra därom, att förhållandet ju är det, att stadsplanelagen från byggnadsstadgan tager upp en hel del bestämmelser. Det är således icke fråga om ett *antingen* — eller, utan det är fråga om ett *mer eller mindre*. Och ser man på de bestämmelser, som lagen upptager från byggnadsstadgan, tror jag, att, om man fäster sig vid, huruvida större eller mindre specialiseringar förekomma i lagen, man väl kan finna lika stora specialiseringar som de af mig föreslagna. Jag erinrar, att i lagen finnes upptagen en bestämmelse, som antyder, att gatubreddens skall vara 18 meter, och att enskild tomtägare under vissa förhållanden är skyldig att ersätta staden värdet af gatumark utmed tomtens intill en bredd af 9 meter. Nog förefalla dessa bestämmelser ganska speciella.

Vidare synes det mig tydligt, att utskottets förslag lider af en bestämd brist därutinnan, att det icke på ringaste vis säger ifrån hvad som menas med det i 1 § förekommande uttrycket »*andra allmänna platser*». Lagen skall, säges det, reglera rättsförhållandena angående stadsplan inom kommunen, reglera skyldigheten för vissa enskilda att bidra till stadsplanens genomförande och reglera kommunens skyldigheter i detta hänseende. Bland de ändamål, för hvilka sådana skyldigheter skola existera, upptager nu lagen detta obestämda något, som den kallar för »*andra allmänna platser*». Men den säger icke ett enda ord om hvad som menas därmed. Jag har gått igenom hela lagen för att se, om jag skulle kunna hitta någon definition på den saken. Det enda jag därvid funnit är ett uttryck, som synes mig snarare förbrylla än vägleda. Förhållandet är nämligen, att under det att lagen i allmänhet använder den allmänna termen, som jag nyss citerade: »*andra allmänna platser*», jämte »*gator och torg*», förekommer i ett par paragrafer en annan uppdelning. Utom »*torg*» talas nämligen där om »*annan dylik allmän plats*». Såvidt jag kan förstå, synes, om man följer ordalydelsen, sålunda lagen tänka sig två slags allmänna platser, dels sådana i allmänhet och dels en särskild grupp af sådana, som af något för mig obekant skäl likställes med torg, och för dessa senare vill utskottet hatva en särskild lagstiftning. Jag vet ej, om detta verkligen är meningen med lagen — vore det ej meningen, skulle jag önska, att ordet »*dylik*» finge utgå — men jag hemställer i allt fall, om det ej vore lämpligt att taga in något, som verkligen visade, hvad man menar med detta obestämda begrepp.

Från lagens egen synpunkt kommer jag till samma resultat äfven på en tredje grund. Lagens mening är ju den, att ur byggnadsstadgan skall tagas upp och till lagen flyttas alla sådana bestämmelser, som afse att markera vissa bestämda skyldigheter i förhållandet mellan staden och den enskilde för genomförande af stadsplanen. Det är ju

klart, att det finnes en hel del bestämmelser rörande en stadsplan, som da ej lämpa sig att sätta in i lagen, emedan de ej höra hit, exempelvis att det kan anordnas förgårdar, trädgårdsplaner genom byggnadskvarteren etc. Sådant är ju en lämplighetsfråga i olika fall, men här är, såvidt jag förstår, fråga om en alldeles bestämd skyldighet, en skyldighet att hålla allmänna platser för vissa bestämda ändamål, här främst de samhällshygieniska ändamålen, och da synes mig, att det hade varit riktigt just på grund af de principer, ur hvilka lagen utgått, att den bestämmelsen från stadgan flyttats öfver till lagen.

Detta ur rent formell synpunkt. Jag skall därpå be att något få tala om de reella skälen. Utskottet har erkänt det riktiga i de synpunkter, som ligga till grund för motionen, men det lider väl ej det ringaste tvifvel, att dessa önskemål skulle bli bra mycket bättre tillgodosedda, om de sattes in i lagen, än om de stå i stadgan. När jag säger, att det ej lider något tvifvel, sluter jag därtill af den erfarenhet, man hittills har i den vägen. Jag har i min motion erinrat om det nuvarande förhållandet, och jag nödgas be att få ytterligare upprepa detta. Förhållandet är ju, att vi i byggnadsstadgan visserligen hafva en hel rad med sådana alldeles utmärkta bestämmelser, men förhållandet är också, att dessa bestämmelser visat sig till stor del endast stå på papperet. Det står i byggnadsstadgan: »Stadsplan bör så uppgöras, att han på en gång motsvarar rörelsens behof af utrymme och bekvämlighet, sundhetens fordran på ljus och frisk luft, önskligheten af största möjliga trygghet mot mera utbredda eldsolyckor samt skönhetssinnets auspråk på fritt utrymme, omväxling och prydlighet.» Och det står vidare: att man för sådant ändamål skall tillse, att »breda esplanader, anordnade med planteringar i midten och gator på sidorna, eller andra dylika anläggningar dragas genom staden, helst på flera ställen och i flera riktningar»; att »äfven andra allmänna planteringar i staden, större eller mindre, beredas så ymnigt som möjligt», att byggnadskvarteren skola göras sådana, att nödig luftväxling icke hindras och byggnadstomterna lämna »tillräckligt utrymme ej blott för byggnader, utan ook för fria och luftiga gårdsplaner»; att det skall »läggas trädgårdsplaner längs genom byggnadskvarteren» etc. och finnas »planterade förgårdar» framför husen. Ja, om man liste dessa bestämmelser och ej hade annan künnedom om våra städer, skulle man kunna tro, att våra städer vore nästan, jag skulle vilja säga, lustgårdar med en rikedom af trädplanteringar och trädgårdsland och med soliga och luftiga utrymmen öfverallt. Det har man emellertid, som bekant, ej i våra städer, på många håll raka motsatsen. Byggnadsstadgans bestämmelser i denna riktning ha ej tillämpats »så ymnigt som möjligt», utan på många håll i minsta möjliga utsträckning. Och om man då, som utskottet, hänvisar den af mig förordade bestämmelsen till byggnadsstadgan, hvilken garanti har man då att få det bättre?

Tvärtom anser jag, att den bör hafva sin plats just i spetsen af en lag, hvars ändamål är att möjliggöra för mera sammanträngda samhällen att genomföra goda stadsplaner. Lagen gifver dessa samhällen nya medel i händerna att nå målet. Jag menar, att lagen under sådana förhållanden också med skäl bör anvisa vägarna för att nå

Lagförslag
ang. stadsplan
och tomtindel-
ning.
(Forts.)

det. Lagen gör det verkliga i ett afseende, men den tager sikte så godt som uteslutande på en af de till buds stående vägarna, på möjligheten att tillfredsställa *samfärdselns* kraf genom gator och sådant. Jag menar, att lagen bör taga lika bestämdt sikte på och göra lika mycket för tillgodoseende af *samhällshygienens* fordringar. När vederbörande göra upp planer för sådana samhällen, skulle en första bestämmelse i lagen erinra dem om, att det gäller ej blott att draga upp linjer, som skola begränsa bygnadskvarteren, hvilka sedan skola fyllas med stenmassor, och ej blott att draga upp gångar, på hvilka människorna skola kunna krypa in och ut i bygnadskvarteren, utan de borde också hafva en erinran om behovet af att emellan de blifvande steukasernerna skapa den tillgång på ljus och frisk luft, som är oundgängligen nödvändig, för att ett sundt människosläkte där skall kunna växa upp.

Det är naturligtvis lekplatser och planteringar jag härvid närmast haft i sikte. Att jag äfven tagit upp bestämmelser om åtskilliga kommunala byggnader, beror helt enkelt på det kända förhållandet, att, om man ej i tid reserverar platser för sådana byggnader, man, när behof af dem gör sig gällande, ej har annat att göra än att förlägga dem till de öppna platser, som möjligen till nödtorftigt antal kunna finnas i samhället, och så försvinna då också dessa öppna platser och bli bebyggda.

Det går som bekant ej så fort med lagstiftning i allmänhet och kanske ej fortare med lagstiftningen i vårt land. Det förslag, som här föreligger, går i flera hänseenden tillbaka till ett kommittéförslag, som uppgjordes år 1885, och jag anser, att det är ganska förklarligt, att man på den tiden ej särskildt uppmärksammade de af mig berörda synpunkterna. Men det vore mycket mera oförklarligt, om man ej gjorde det i närvarande tid, och det därför att just under den tid, som sedan dess gått, man öfverallt i utlandet allt mer och mer kommit till den bestämda öfvertygelsen, att det för ett stadssamhälle är en lifssak att tillgodose dessa samhällshygieniska kraf på ljus och frisk luft. Jag har anfört några exempel i min motion, och jag ber att nu därtill få lägga några andra. I österrikiska byggnadsordningar förekommer det oupphörligt bestämmelser, att man skall så mycket som möjligt sörja för allmänna platser. I de tyska städerna arbetar man numera oafätligt i samma riktning. Jag kan anföra ett belysande exempel från staden Köln. Där fanns år 1881 knappast något i denna väg. År 1899 hade emellertid staden skaffat sig 67 parker, planteringar eller dylika allmänna platser på tillsammans 219 hektar, däraf 102 hektar upptogos af en stadsskog. På andra håll har man nödgats gå den vägen, att man måst rivra hela byggnadskvarter för att få tillräckligt med ljus och luft. Man har i Italien en hel del exempel härpå, och man har andra från franska och engelska städer. Jag har anfört ett exempel i min motion: omdaningen i stadsdelen Bethnal Green i London. Jag kan tillägga, att man där nedref 728 byggnader, och i stället för dem icke blott uppbyggde man nya, bättre anordnade, utan inrymde äfven i komplexet en park. Så har man också gått till väga på åtskilliga andra ställen både i London och andra engelska städer.

Jag har särskildt uttalat mig för lekplatser och dylika allmänna platser. I vår hufvudstad finnes det stadsdelar med en befolkning af 40- å 50,000 personer, där det ej finnes så stor fri plats, att man kan slå en lyra eller sparka en fotboll. Går man återigen till de engelska städerna, hvad finner man där? Jo, i London, hvars kommunalförvaltning har under sin värd 266 parker, af hvilka — jag ber att särskildt få betona det — omkring 220 upplåtits sedan år 1880, således nästan så godt som hela antalet, där finnas i dessa parker 452 cricketplaner, 238 fotbollsplaner och 476 lawntennisplaner, och dessutom finnas där många platser för andra spel, gymnastikattiraljer för barn och ungdom, allt anordnadt af kommunen. Och det är ej där som hos oss, att, när man går i en stad och får se en gräsmatta, man ej har rättighet att slå sig ned i gräset, som mängen skulle önska, utan i en engelsk park rör man sig med full frihet. Där finnas sjöar anlagda, och i åtskilliga af dessa är tillfälle till bad i det fria. En sammanfattning af fjolårets budget visar, att kostnaderna för dessa anläggningars vidmakthållande går upp till cirka 2,000,000 kronor om året; dessutom finnes också ett antal kungliga parker och åtskilliga af Cityförvaltningen underhållna.

Jag har här en redogörelse för Londons planteringar för ett af de sista åren. I densamma finnas talrika, utmärkta afbildningar. Om kammarens ledamöter behagade taga dessa i skärskådande, så tror jag, att kammarens ledamöter skulle få en god föreställning om, hvilken vikt man i detta samhälle lägger på att tillgodose de af mig påpekade önskemålen. Jag har här äfven bilder från Chicago, utvisande likartade förhållanden. Men jämsides med dessa bilder skulle jag vilja ställa en annan bild, bilden af huru det ofta ser ut, när *våra* stads-samhällen börja svälla ut, bilden af huru dessa stenkaserier, som, den ena efter den andra, tillkomma på förut obebyggda fria platser, ej blott beröfva ungdomen de lekplatser den förut haft, utan också göra vägen ut till landet ännu längre. Jag ville framhålla, huru detta träffar just de klasser, hvilkas trångboddhet och oförmåga att på sommaren flytta ut till landet gör behovet af fria platser för dem större än för andra. Jag skulle vilja erinra om, att barnens lekplats i en sådan stadsdel merendels är begränsad till en smal passage mellan åkdonen på gatan och husväggen, eller till gården, och hurusom de poängers, som faktiskt där erbjuda den mesta omväxlingen, äro å ena sidan rännstenen och å den andra sidan soptunnan. Jag skulle vilja påpeka, hurusom dock tillgången på frisk luft är alldeles nödvändig för upp-växande ungdom, liksom tillgång till rörelse i det fria, och äfven hurusom denna tillgång till frisk luft och rörelse i det fria är ett af de yppersta hjälpmedel man har mot åtskilliga ganska besvärliga folksjukdomar. Jag skulle också slutligen vilja påpeka, att den grupp af befolkningen, för hvilken jag här gör mig till målsman, ungdomen, dock omfattar 42 % af rikets befolkning, om jag till ungdomen räknar alla, som äro under 20 år.

Nu är förhållandet, att Andra Kammaren redan behandlat detta ärende. Där framställdes under öfverläggningen det yrkande, som jag ursprungligen tänkt framställa, yrkandet på återremiss. Detta yrkande blef emellertid af kammaren afslaget med 114 röster mot 90. Såvidt jag förstod,

Lagförslag
fång. stadsplan
och tomtindel-
ning.
(Forts.)

Lagförslag ang. stadsplan och tomtindelning. har nog därtill i väsentlig mån bidragit farhågan att de bestämmelser, som ett flertal stadsrepresentanter förordade, kanske icke skulle vara så lyckliga för sammanträngda samhällen på landet. Jag tror nu, att den farhågan är alldeles oberättigad, men jag föreställer mig, att ett bifall till min motion skulle göra det möjligt för utskottet att åstadkomma en sammanjämkning, som kunde alldeles skydda för hvarje befarad olägenhet i detta hänseende. Man skulle för öfrigt kunna tänka sig en sammanjämkning på mer än ett sätt. Jag skall därför be att få yrka bifall till min motion, och jag skulle därvid vilja framhålla, att denna kammare för några dagar sedan visade särskild hänsyn för hvad dess majoritet ansåg vara nyttigt och önskligt för en speciell befolkningsgrupp, nämligen kvinnorna. Här gäller det ej kvinnorna, men här gäller det ungdomen och barnen, och här råder dessutom det förhållandet, att *alla* äro ense om önskvärdheten och nödvändigheten af de af mig förordade bestämmelserna; det finnes ej den ringaste meningsskiljaktighet i fråga om nyttan af hvad jag förordat. Man har på senare tiden börjat få ögonen öppna för nödvändigheten att söka bereda de mest vanlottade barnen i de stora städerna tillfälle att komma ut på landet, och man vidtager alla möjliga åtgärder för att skaffa medel för detta ändamål. Här finnes ett annat medel att tillgodose liknande ändamål, ett medel, som kommer alla till godo, som afser ej blott stunden, utan framtiden, och som går ut på att inom städerna bereda ungdomen bättre utvecklingsmöjligheter, bättre existensmöjligheter, än den för närvarande har.

Jag vågar alltså förvåsansamt hemställa till kammaren att ej skjuta undan denna väg. Det är sant, att mitt förslag i den riktningen icke godkänts af Andra Kammaren, men det förefaller mig, som om detta ej borde vara något hinder för Första Kammaren att i en fråga som denna, en fråga, som måste anses vara af synnerlig vikt, *gå främst*.

Friherre Lagerbring: Då jag nu går att med några ord bemöta den siste talaren, förmodar jag, att kammaren icke ställer på mig den fordran, att jag skall följa honom öfver hela hans anförande; ty han gjorde ju en rundresa öfver hela den europeiska kontinenten och var t. o. m. under ett par minuter öfver i Amerika. Jag har uppfattat saken så, att vi i dag äro församlade här för att genom civilrättsliga bestämmelser ordna förhållandet mellan samhället och de enskilda tomtägarne i våra svenska städer. Någoting annat föreligger ju ej här. Jag hade därför tänkt mig, att motionären skulle vara tillfredsställd med utskottets yttrande, då utskottet ju har, som det heter, instämt i motionens syfte och ställt sig mycket välvilligt mot det förslag motionären har aflämnat. En stor del af motionärens anförande skulle man emellertid kunna tyda så, att utskottets ledamöter enligt motionärens mening icke tillfullo behjärtat alla de vackra syften, han här framhållit. Det göra vi naturligtvis, jag förmodar, alla kammarens ledamöter. Utskottet vill saunolikt lika väl som motionären, att ett framtida ordnande af våra städer skall ske just på det sätt, motionären önskar. Men här är ju endast tal om, här skola vi afgöra, hvar sådana bestämmelser skola hafva sin plats i vår lagstiftning. Motionären har nu sagt, att de borde stå i detta lagförslag, och där-

för åberopat en mängd skäl, som jag nu ej kan erinra mig alla. Jag skall försöka taga upp dem jag kommer ihåg och söka bemöta dessa.

Ett af skälen var ju, att vi förut haft sådana bestämmelser i byggnadsstadgan för rikets städer, men att detta icke visat sig nog effektivt. Städerna äro det oaktadt, menar motionären, ganska illa anordnade. Ja, hvad beror det på? Det beror ju ej på, att dessa bestämmelser stå i byggnadsstadgan, utan därpå, att en sådan lag som denna ej funnits hittills. Det civilrättliga förhållandet mellan samhället och de enskilda tomtägarna har ej förut varit ordnad. Därför har genomförandet af stadsplaner varit förenadt med sådana orimliga kostnader, att städerna ej kunnat föra dem igenom. Det har gjorts upp vackra stadsplaner, men när man sedan skulle lägga sig till med marken, som behöfdes, hafva ej städerna haft förmåga att bära kostnaderna. Det har lyckats i Stockholm, en stad med stora ekonomiska krafter, att göra det utan alltför stor uppoffring, därför att staden kunnat reglera kostnaderna genom att inköpa stora områden för gator och sedan däraf sälja tomter. Mindre städer kunna icke inlåta sig på sådana affärer. Men genom denna lag blir förhållandet ordnad, och det kommer att underlätta realiserandet af de önskemål, motionären framställt.

Utskottet har ju äfven ansett, att man ej bör i lagförslaget taga upp bestämmelser om stadsplaners utseende, bland annat därför att stadsplaner skola uppgöras äfven för mindre samhällen, municipalsamhällen och dylika orter på landet. I det afseendet anser motionären, att det icke är något hinder, att dylika bestämmelser införas i lagen, då den ju i alla fall innehåller föreskrifter om, att stadsplan skall finnas äfven för sådana mindre samhällen. Utskottet säger dock på sid. 13: »Utskottet anser sig vidare böra i detta sammanhang betona nödvändigheten af att för köpingar, municipalsamhällen och andra områden å landet, i fråga om stadsplans och tomtindelning uppgörande samt byggnadsverksamhetens ordnande, varda fastställda särskilda bestämmelser af lindrigare art än som för städerna kan finnas lämpligt.» Utskottet har tänkt sig, att när byggnadsstadgan blir omarbetad, hvilket ju blir nödvändigt på grund af denna lags antagande, kunna där på ett vida fullständigare sätt inrymmas de olika bestämmelser, som passa för det ena eller andra samhället, än hvad som kan ske genom allmänna föreskrifter i denna lag.

Hufvudskälet är emellertid för utskottet, att denna lag, såsom jag nyss antydde, innehåller endast bestämmelser rörande ordnandet af det civilrättsliga förhållandet mellan kommunen och tomtägarna, innehåller i synnerligen koncis form bestämmelser om deras inbördes rättigheter och skyldigheter. Men den innehåller inga beskrifningar eller anvisningar därutöver. Det anser man icke höra till en sådan lag. Skulle man där beskrifva, huru en stadsplan skall uppgöras, skulle med samma skäl där beskrifvas, huru tomtindelning skall gå till. Det heter i § 3, att en sådan skall uppgöras, men där säges ej huru den skall uppgöras. Det är också ganska stora olägenheter förenade därmed, att i en sådan lag intagas andra bestämmelser än sådana, som verkligen äro af civilrättslig natur. Ty hvarenda ändring, man sedan vill göra t. ex. i afseende på beskrifningen af, huru en stadsplan skall

Lagförslag
ang. stadsplan
och tomtindelning.
(Forts.)

Lagförslag
ang. stadsplan
och tomtindel-
ning.

(Forts.)

se ut, skall då gå den vanliga vägen: den skall blifva föremål för kamrarnes gemensamma beslut, den skall öfverlämnas till högsta domstolens hörande, den skall sanktioneras af Kungl. Maj:t. Sådant är ju opraktiskt.

Motionären talade äfven om, att det finnes en bestämmelse i lagen, som antyder, att vissa detaljföreskrifter här fått plats, bland annat att tomtägare ej är skyldig att för gata afstå mark till mer än 9 meter, hvilket skulle tyda på, att gatubreddens bestämts till 18 meter. Nej, det är ej förhållandet. Det talas ej om gatubreddens, utan om hvilken skyldighet åligger en tomtägare. Hans skyldighet att ersätta mark till gata får ej utsträckas öfver större sträcka än 9 meter framför hans tomtlinje, huru bred gatan än är.

Jag tror därför, att det vore synnerligen lämpligt, om Första Kamraren nu bifölle utskottets förslag: därigenom hafva enligt min uppfattning inga utaf motionärens önskemål gått förlorade, ty dessa komma nog i allt fall att tillgodoses. Förslag till stadsplan uppgöres ju, som vi veta, af de lokala myndigheterna och öfverlämnas till Kungl. Maj:t, som sedan remitterar frågan till öfverintendentensämbetet. Man kan väl knappast föreställa sig, att en stadsplan i våra dagar, hvilken ej vore uppgjord efter moderna principer, skulle blifva godkänd af alla dessa myndigheter. Det kan väl därför icke vara lämpligt, att i hvarenda liten stadsplan, som går in till Kungl. Maj:t, finnas afsatta platser för alla de ändamål motionären uppräknat. Här är ju nämligen ej endast fråga om fullständiga stadsplaner för stora städer, utan det kan ock blifva tal om att uppgöra förslag för endast en del af ett samhälle eller att utvidga gällande stadsplan öfver ett mindre område, och det skall då ske efter samma grunder, som lagen föreskrifver. Att i en sådan plan t. ex. föreskrifva, hvar kyrkor lämpligen skola läggas, bör väl icke ske; det är ju ej sagdt, att ens en enda kyrka skall finnas på det område planen afser. Visserligen har motionären användt orden »tillräckligt antal kyrkor», men om det ej blir någon kyrka alls, skulle ju detta då stå i strid med lagens ordalydelse, såvida ej motionären anser, att *ingen* kyrka är det rätta antalet, men det kan jag dock ej tänka mig hafva varit hans mening. Detta är nu endast ett exempel på huru olämpligt det är att införa detaljbestämmelser i denna lag, ty sådana höra icke hit, utan till byggnadsstadgan för rikets städer.

Sedan nu Andra Kamraren, efter hvad som blifvit upplyst, bifallit utskottets förslag, skulle ju ett bifall till motionärens förslag föranleda till försök att inom utskottet sammanjämka dessa båda beslut. Jag vet knappast ens, huru det skulle gå till. Visserligen kan man ju plocka bort några ord här och där och sätta dit andra i stället eller med andra ord svänga om motionen på något sätt, men då skulle den nog befinnas alltför stympad, när den komme igen. Jag ber därför till slut att ännu en gång få på det allra kraftigaste betona, att jag instämmer med motionären i afseende å de syftemål, hvilka blifvit af honom så varmt förordade, men att jag tror, att målet lättare vinnes, om åt dylika bestämmelser beredes rum uti en administrativ författning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att den samma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock att för paragrafen skulle godkännas den lydelse, som föreslagits i herr Clasons i ämnet väckta motion.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af förslaget.

Godkändes.

Punkten 2.

Kungl. Maj:ts af utskottet tillstyrkta förslag till lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen den 26 maj 1899 angående förändring af tomts område.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 20 och 23 i denna månad Om inskränkning i rätten att bygga i kungsådra. borärlagda utlåtande n:o 42, i anledning af väckt motion om ändring af 8 § i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.

I en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 151, hade herr *Lindhagen* yrkat, att Riksdagen beträffande enskildes vattenfall jämte strandrättigheter måtte för sin del besluta följande förändrade lydelse af 8 § i förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, sådant detta lagrum lyder i lagen den 20 oktober 1899:

»För tillgodogörande af vattenfall eller fors må utan hinder af hvad i 7 § är stadgad i kungsådra byggas; dock ej annorledes än enligt 2, 3, 5 och 6 §§ är medgifvet, ej heller utan att Konungen därtill lämnat tillstånd.

Tillstånd, hvarom i denna § sägs, må af Konungen meddelas endast på viss tid, ej öfverstigande fyrtio år. Meddelas det sökta tillståndet, föreskrifver Konungen, under förbehåll af enskild rätt, på hvilket sätt och under hvilka villkor anläggningen må utföras och nyttjas.»

Om inskrän-
ning i rätten
att bygga i
kungsådra.
(Forts.)

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen i anledning af förevarande motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t, intill dess ny vattenrättslagstiftning kommit till stånd, vid meddelande af tillstånd till byggande i kungsådra göra sådan begränsning af tiden för tillståndet, att det samma komme att gälla allenast för högst 40 år.

Herr Richert: Då utskottet ansett sig kunna föreslå en så sträng bestämmelse som att kungsådra endast skall få öfverbyggas för 40 år, motiveras detta genom en jämförelse med lagen om elektriska ledningar. Här föreligger dock en ganska stor skillnad, i det att kostnaderna för den elektriska ledningen utgöra blott en bråkdel af kostnaden för den elektriska kraftstationen. Om efter 40 år ledningen behöfver ombyggas, ändras eller förflyttas, uppstå häraf icke så stora olägenheter, då själfva kraftkällan fortfarande finnes kvar, men helt annorlunda ställer det sig i afseende å kraftstationen med tillhörande dammbyggnad. Utan att gå för långt in på det tekniska området vill jag blott framhålla, att om dammen skall byggas så, att kungsådran framdeles skall kunna hållas öppen, måste den byggas ofvanför fallet, ty om den förlägges endast ett par meter nedanför fallets början, rinuer hvarje vattendroppe ut genom den öppning, som motsvarar kungsådran. Om denna bestämmelse träder i kraft, står hvar och en, som vill bygga i kungsådra, inför något af de båda angenäma alternativen att antingen bygga dammen ofvanför fallet och bekosta långa och dyrbara kanaler eller tunnlar till kraftstationen, som ligger vid basen af fallet, för att sedan blifva af med minst en tredjedel af vattenmängden, eller också att använda det ofta mera rationella och billiga byggnadssättet med dammen vid basen af fallet, och sedan blifva af med hela vattenmängden. Med ett sådant Damoklessvärd öfver sig betviflar jag, att Stockholms stad skulle vilja lägga ned miljoner på exploaterande af Dalälvens vattenfall; och för enskilda personer, som måste anlita länevägen, ställer sig saken ännu mera ogynsam. Jag befarar, att sådana bestämmelser skulle i hög grad förlama den företagsamhet, som nu äger rum; en mängd vattenfall skulle få ligga obegagnade, till skada för landets industri. Detta i afseende å frågans tekniska sida.

I afseende å den juridiska sidan af saken utgår ju som bekant motionären från den förutsättningen, att staten äger kungsådran, eller för att begagna hans egen ordbok, har ett vattenmonopol, som berättigar till att skattlägga kungsådrans vatten eller att i öfrigt utfärda bestämmelser, som ej hafva stöd af gällande lag. Den kommitté, som tillsattes förra året med anledning af Riksdagens begäran om en reviderad vattenlag, har en helt annan uppfattning. Kommittén anser, att kungsådra innebär endast en inskränkning i strandägarens rätt till det vatten, som finnes på hans grund. Till förmån för enskildt och allmänt intresse, samfärdsel, fiske, flottning etc. skall en bestämd sektion hållas öppen eller en bestämd vattenmängd reserveras, och denna begränsning gäller för staten likaväl som för den enskilde. Så får staten t. ex. icke öfverbygga kungsådrorna vid Trollhättan eller Älfkarleby utan att frågan förut på vederbörligt sätt behandlats. Befinnes det, att öfverbyggnad kan ske utan att skada det allmänna och

enskilda intressen, får staten bygga öfver dessa kungsådros, eljest icke. Staten kan således icke skattlägga kungsådros eller för öfrigt i afseende å denna göra några bestämmelser vid sidan om lagen, en uppfattning, som jämväl delats af tre ledamöter i högsta domstolen, hvilka varit vänliga nog att ägna lagförslaget en förberedande granskning.

Om inskränkning i rätten att bygga kungsådros.
(Forts.)

Då erfarenheten gifvit vid handen, att kungsådros är ett mycket svårbegripligt institut, svårt att tolka och svårt att tillämpa, har kommittén beslutit föreslå, att kungsådros helt och hållet skulle utgå ur lagstiftningen för att ersättas med andra mera klara, tydliga och skärpta bestämmelser, afsedda att skydda de intressen, som kungsådros nu är ägnad att skydda.

Hela förslaget har, som jag nyss nämnde, underkastats granskning af juridiska auktoriteter samt dessutom af svenska teknologföreningen och åtskilliga myndigheter. Kan det då vara lämpligt, att Riksdagen nu, då förslaget föreligger nästan färdigt, genomför en partiell ändring af vattenlagen? Genom ett sadant beslut måste vattenrättskommitténs arbete försenas och förryckas, ty naturligtvis måste kommittén däri se en fingervisning från Riksdagen, att Riksdagen gillade koncessionsprincipen, som dock hittills aldrig varit i detta fall tillämpad. Jag tror icke, att detta skulle vara lämpligt.

För öfrigt torde ju hvar och en, som genomläst herr Lindhagens motioner, finna, att de äro byggda på statsocialistisk grund. Statsocialismen har ganska många förkämpar inom Riksdagen, det hafva vi helt nyligen fått bevittna, då Andra Kammaren afslog Kungl. Maj:ts begäran att få försälja en helt obetydlig torfmosse, och herr Lindhagen är den mest oförfärad banérföraren för det parti, som har till fältrop: bort med äganderätten. Vår tid är rik på nya idéer, och kanske få vi bevittna statssocialismens seger. Men innan detta skett, så länge den gamla hederliga äganderätten ännu existerar, är det både vår rättighet och vår pligt att skydda den. Genom ett beslut i den nu föreslagna riktningen, som erkänner koncessionsprincipen, skulle man ju gifva ett mäktigt vapen i händerna på dem, som vilja ersätta den privata äganderätten med koncessioner. Om vi gifva lillfingret i dag, få vi nog snart gifva hela handen.

Då således efter min åsikt den föreslagna lagstiftningen skulle skada industrien, försena och förrycka kommitténs arbete, binda Riksdagen och för öfrigt leda till konsekvenser, som vi nu icke kunna öfverskåda, ber jag att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Åkerman: I sin motion lätsas herr Lindhagen föra industriens talan, i det att han ordar om jobberi och osunda spekulationer, som han genom sin motion vill förekomma.

Vidare yttrar han: »Vattenkraftens ökade värde i framtiden får ej bli företrädesvis en tillfällig konjunkturvinst för några få, utan skall varaktigt fördela sig i ökad nytta för konsumenterna och minskade bekymmer för produktionen. Detta kan i längden ej vara annat än till gagn för den idoga industrien, om det än framstår såsom en olägenhet för de omförmälda mellanhänderna».

Det ser således ut, som om motionären ville söka inbilla industridkarna, att det vore dem till fördel, att, när de påkosta en dyrbar

Om inskränkning i rätten att bygga i kungssädra. (Forts.)

dammanläggning, de endast skulle erhålla koncession på att få disponera densamma under 40 år; men det måtte väl för hvar och en vara klart, att våra industriidkare icke kunna vara tacksamma för sådant, utan ha de nog tvärtom all anledning att bedja Gud bevara sig från sådana slags vänner. Det är ju i själfva verket alldeles gifvet, att hvad motionären här säger icke får uppfattas annat än som svepskul, hvilket ock otvetydigt framgår af motionens nästa följande strof, hvilken lyder sålunda:

»Under sådana förhållanden vore det väl tryggast, att staten och kommunerna ägde vattenfallen samt själfva utnyttjade dem eller för möjligast billiga afgifter upplät kraften för industriella behof och be-
lysningsändamål.»

Ja, det är således nu som vanligt statssocialism och ingenting annat, som den ärade motionären eftersträfvat. Mig synes det vara alldeles klart, att det i fullständigaste motsats mot en fördel tvärtom skulle vara ett det allra hårdaste dräpslag för vår naturliga ekonomiska utveckling här i landet, om den af lagutskottet nu föreslagna skrifvelsen skulle vinna Riksdagens bifall. Tillgodogörandet af landets vattenfall har ju både länge och allmänt medgifvits vara af den allra största vikt, men huru kan man tänka sig, att enskilda personer eller bolag skulle vara hågade att offra miljoner på anläggande af en damm, om de ej erhöle större trygghet för dess framtida tillgodogörande än att få utnyttja den under en tid af 40 år, efter hvilken tid staten nämligen kunde komma att ställa helt andra fordringar på dess begagnande och kanske t. o. m. fortvaro. Vi hafva nog, mina herrar, fått erfara, huru det går, när statsmakterna få ett finger med i afseende å äganderättens bestämmande. Grängesbergsförhållandena hafva nämligen nogsamt visat, huru aptiten växer, medan man äter, och enskilda bolag kunna med de ifrågasatta 40-års koncessionerna komma att blifva utsatta för de största svårigheter och vådor.

Vi sträfva ju nu här i vårt land att med stora uppoffringar bereda oss utsikt att kunna bevara vår själfständighet, men om detta i längden skall kunna lyckas, fordras för visso, att landet får en allt bättre ekonomisk bärkraft. Till den ändan kräfvades åter, att man på allt sätt söker befrämja landets ekonomiska utveckling, hvilket mål däremot skulle motverkas genom bifall till nu föreliggande motion. Den vinst, som staten skulle göra på koncessionsafgifter, blefve nämligen, om de ej sattes så höga, att de väsentligt försvarade den industriella utvecklingen, utan tvifvel en småsak emot den indirekta vinst, som staten har att vänta af den ekonomiska utveckling, som måste blifva en följd af vattenfallens behöriga och ändamålsenliga tillgodogörande. Det torde väl nämligen knappast kunna vara någon i denna kammare, som betvivlar, att icke på enskildt initiativ grundade företag blefve långt både flera och mera välsignelsebringande, än ifall staten skulle söka slå under sig befintliga naturkrafter för att på koncessionens väg utarrendera dem åt enskilda. Vi få nog se, huru dyrbart det blir, då de beslutade anläggningarna vid Trollhättan skola utföras, och jag betvivlar, att enskilda eller bolag hafva lust att göra motsvarande utgifter för att sedan endast få disponera anläggningarna mot en för framtiden *oberäknelig* hyra. För mig står det alldeles klart, att den

rätta vägen är, att hvar och en får behålla den honom genom 1899 års lag tillerkända rätten till vattnet, och jag måste på det ifrigaste motsätta mig hvarje försök till inskränkning i denna rätt, hvarför jag ock, herr grefve och talman, yrkar afslag på utskottets hemställan.

Om inskränkning i rätten att bygga i kungsådra.
(Forts.)

Herr Ericsson: Till det belysande och som jag hoppas afgörande anförande, som vi nyss hörde från stockholmsbanken, skall jag såsom medlem af den kommitté, som haft denna fråga om hand, blott bedja att få lämna en upplysning.

På sid. 7 i utskottets utlåtande förekommer följande:

»Denna kommitté lär, enligt hvad utskottet inhämtat, vara be-
tänkt på förslag, hvarigenom väsentligen afvikande bestämmelser mot
nu gällande skulle införas till skydd för de intressen, som nu gagnas
genom stadgandet om kungsådras öppenstående, *bestämmelser, som
dock icke vore afsedda att äga tillämpning på strömfall, som vid den
föreslagna lagens trädande i kraft redan äro i laga ordning öfver-
byggda eller eljest till fulla utnyttjade.*»

Det är med anledning af den sista delen af denna punkt, som jag
skall be att få upplysa om, att vattenrättskommittén nu kommit till
den uppfattning, att intet hinder förefinnes, att de af kommittén före-
slagna bestämmelser, hvilka skulle ersätta nu gällande stadganden om
kungsådra, lämpligen böra efter en betryggande öfvergångstid tillämpas
jämväl i sådana strömfall, hvilka, då den föreslagna lagen skulle
träda i kraft, redan äro i laga ordning öfverbyggda eller eljest till-
fulla utnyttjade. Och därmed har, såvidt jag förstår, genom denna
uppfattning inom kommittén ett af de hufvudsakligaste skälen, hvarpå
lagutskottet stöder sitt tillstyrkande, bortfallit.

Till sist ber jag att få påpeka, att jag tycker det skulle te sig
något egendomligt, om kammaren nu bifölle detta lagutskottets för-
slag, då vi vid 1904 års riksdag skrefvo och begärde utredning i denna
fråga och vid denna skrifvelse var fogad en af herr Lindhagen afgif-
ven reservation i just det syfte, hvaruti hans motion nu går, en reser-
vation, som utan debatt afslagits i Första Kammaren och i Andra Kam-
maren med 101 röster mot 56.

På grund af hvad jag således haft äran anföras ber jag att få fö-
rena mig med dem, hvilka yrkat afslag å utskottets hemställan.

Herr Trygger: Ej skulle jag efter de yttranden vi nu hört anse
mig behöfva offra många ord på detta utskottsbetänkande, om ej
här verkligen föreläge en mycket stor fråga, som det gäller att fästa
uppmärksamheten på; delvis har det redan skett, men det bör ske än
ytterligare.

Det gäller nämligen för oss att intaga en fast position i den stora
frågan, huruvida vi skola hålla på den privata äganderätten eller mer
eller mindre förstuckat öfvergå till socialismen. Det duger icke att
taga denna fråga som en bagatell inför den störtflod af motioner, som
kommit från den ärade ledamot af Andra Kammaren, hvilken jämväl
väckt förevarande motion. Ty, mina herrar, vissa af hans motioner
afslås, andra gå igenom — och därom är ju intet att säga, ty då är
själfva förslaget godt — men motionerna — äfven de, som gå igenom

Om inskrän- — grunda sig på en motivering, som ofta står i fullständig strid med
ning i rätten våra häfdvunna rättsprinciper. Man kan icke uppträda vid hvart enda
att bygga i betänkande och granska herr Lindhagens motiveringar i hans särskilda
kungsådra. motioner, utan ifall själfva förslaget är godt, får det passera. Icke
(Forts.) dela vi motionärens uppfattning, så tänker därvid hvar och en för sig. Detta är visserligen godt och väl, men uttalandena i motionärens motivering komma att kvarstå, och de komma en gång att användas såsom bevis för att man gått med på hans uppfattning och såsom skäl för att fordra, att man skall taga ytterligare konsekvenser af denna uppfattning. I dessa motioner möta oss åtskilliga slagord, som verkligen icke äro så ofarliga som de kunna tyckas vara. Folket hör ett sådant slagord ofta upprepas, så småningom nöter det sig in uti medvetandet, och slutet blir, att man tror att det är riktigt. Observera t. ex. detta utbyte af ordet *äganderätt* mot ordet *jordmonopol*, i hvilket senare uttryck ligger någonting, som icke just är så rekommenderande, någonting nästan oberättigadt; men hvad värre är och hvad som är farligare, det är, att motionären tolkar åtskilliga af våra nu gällande rättsbegrepp på ett fullständigt felaktigt sätt, visserligen ej felaktigt från hans ståndpunkt, men ifrån vår och ifrån den allmänna rättens ståndpunkt. Ett belysande exempel härpå hafva vi i den motion, som nu föreligger.

Vi veta ju alla, att kungsådra är en inskränkning i jordägarens rätt till vattnet — detta har redan af den förste ärade talaren påpekats — en inskränkning, som sker dels i enskilda personers intresse och dels för allmänt ändamål, och såsom exempel på dylikt anför lagen flottled, farled, fiskens gang o. s. v. Alltså, kungsådra är till i ett allmänt intresse och det tager herr Lindhagen fasta på, men kommer till den konsekvensen, att en tredjedel af vattnet, det, som utgör kungsådran, är statens vatten. Ja, det är ju ganska förklarligt, att den, som anser att det högsta och bästa allmänna intresset är, att staten blir ägare af allt vatten, anser som den naturligaste sak i världen, att detta är det allmänna ändamål, som kungsådran är afsedd att tjäna. Den vore således till för att staten skall disponera såsom ägare öfver viss del af vattnet, och då är konsekvensen gifven, att staten lika litet som enskilda *skänker* bort sin äganderätt. Tvärtom, med en sådan ståndpunkt blir det naturligt, att staten tager arrendeafgifter eller koncessionsafgifter, därest staten upplåter vattnet åt enskilda. Emellertid, mina herrar, kunna vi gå med på detta resonemang? Nämner någonsin svensk lag, att ett allmänt ändamål alltid föreligger, när staten har intresse af en sak? Då skulle det allmänna intresset vara detsamma som att ett visst statens intresse föreligger. Men så är det för visso icke, utan staten har vissa intressen gemensamma med de enskilda, men dessa hafva ej ett spår bättre berättigande, dessa statens intressen, än de enskildas intressen af samma slag. Det är ej ett allmänt intresse, därför att det är ett statens intresse, ty staten har ock privata intressen. Ett dylikt är ej tillräckligt för att uppbära ett rättsinstitut, som är afsedt att tillgodose ett allmänt ändamål. Kungsådran är ett rättsinstitut af denna beskaffenhet. Vi hafva således funnit, hurusom ett häfdvunnet rättsbegrepp af motionären användes i en helt annan betydelse, än hvad det har enligt gällande rätt. Det användes

af herr Lindhagen i den betydelse, som det till äfventyrs kan komma att få inom den rätt, som möjligtvis skulle kunna blifva gällande, om hans samhällsidealer en gång blefve realiserade.

Hvad angår de praktiska skälen för ett bifall till motionen, vill jag erinra om att Riksdagen 1896 i skrifvelse anhöll om den ändring i lagen, att man skulle kunna få öfverbygga kungsådra, och skälet härför var det, att man fann det skadligt för landet, att vattnet skulle ligga obegagnadt, då ej det allmänna hade något behof af att byggnad i kungsådra ej ägde rum och icke heller något enskildt intresse ställde hinder i vägen därför. Detta var skälet till Riksdagens skrifvelse om den förändring, som skedde 1899. Motionären talar i sin motion om att vid 1899 års riksdag var det en stor försummelse af »oss», att då ej framställdes något förslag liknande det han nu framlagt. Jag vet icke, huruvida han menar, att det var en försummelse af Riksdagens ledamöter i allmänhet eller om han möjligen menar af »oss socialister» eller af »oss, som hafva en socialistisk samhällsåskådning», men för dem, som icke ha den uppfattningen, var det naturligtvis efter fullt öfvervägande som de biträdde det förslag, som väcktes 1896 och som just tillgodosåg det allmänna intresse, som låg däri, att man icke skulle i ett förment allmänt intresse hålla fast vid något, som icke var erforderligt.

I öfrigt har jag icke något att tillägga, utan instämmer till alla delar med de föregående talarne. Att göra som lagutskottet här föreslagit vore i själfva verket att upphäfva den lagstiftning, som vi fingo 1899, och gå tillbaka dit, där vi stodo före 1899 års lagförändring, nämligen till ett fasthållande vid att man icke får begagna kungsådrans i det fall, att den icke behöfves hvarken för enskild rätt eller för tillgodosende af ett allmänt ändamål.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Sjöcrona: Jag skall börja med att förklara, att jag till alla delar instämmer med den siste talaren uti hvad han anförde angående motionärens statssocialistiska tendenser och hans åsikter angående den enskilda äganderättens förhållande till staten. Jag förmenar, att kammarens ledamöter väl icke hysa något tvifvel om mina åsikter i detta hänseende, då jag vid denna riksdag flera gånger uttalat alldeles samma åsikter, och kammaren bifallit de yrkanden om afslag, jag framställt å motionärens förslag, i den mån de biträdts af lagutskottets majoritet.

Nu förhåller det sig visserligen så, att den motion, som gifvit anledning till utskottets nu föreliggande hemställan, ingår som ett led i motionärens stora motion n:o 146, hvilken jag här i kammaren karakteriserat som en statssocialistisk motion. Han talar där om att förekomma och undanröja jordmonopol, och det kan icke förnekas, att i motiveringen för det förslag, han här framställt, här och där framskymta dessa hans åsikter. Men utskottet har icke med ett enda ord antydtt, att utskottet delar dessa åsikter, och det synes mig därför knappast vara nödvändigt att under denna öfverläggning så mycket sysselsätta sig med hvad motionären yttrat i sin motion. För min del har jag ansett mig kunna och böra biträda den hemställan utskottet

Om inskränkn- gjort, därför att motionen — och ännu mindre utskottets modifierade
ning i rätten förslag — icke innebär något som helst försök att införa någon stats-
att bygga i socialistisk grundsats i vår lagstiftning.
kungsådra.

(Forts.)

Redan i 1734 års lag stadgas, att kungsådra skall hållas öppen, och detta stadgande har upptagits i 1880 års lag. 7 § innehåller nämligen: »Där kungsådra af ålder varit, skall den fortfarande lämnas öppen för allmän samfärdsel, för flottning och för fiskens gång eller annat allmänt ändamål, så ock till bevarande af enskild rätt, som af ådran är beroende». I vår lag finnes icke någon bestämmelse om, hvem äganderätten till det rinnande vattnet eller den därigenom skapade vattenkraften tillhör. Det kan sägas vara endast ett teoretiskt spörsmål och för den föreliggande frågan af alls ingen vikt, hvem som äger vattnet och vattenkraften. Det gör ju alldeles desamma, då man ju i alla fall icke kan tillgodogöra sig denna vattenkraft, med mindre kungsådran öfverbygges, och så länge det är förbudet, är det ju tämligen likgiltigt, hvem som äger vattnet.

Nu har emellertid, såsom den siste talaren också erinrade, gjorts ett tillägg till denna 7 §, hvarigenom Konungen berättigats att gifva tillstånd till öfverbyggande af kungsådra. Men, märken väl, mina herrar, när Konungen utöfvar denna honom i lag gifna rätt, är han naturligtvis både berättigad och skyldig att stadga alla de villkor, som han anser för det föreliggande fallet nödiga, och kan således äfven göra en inskränkning af den tid, för hvilken tillståndet skall gälla. Hvad utskottet föreslår är således icke något annat än ett uttalande af en önskan från Riksdagens sida, att Konungen skall inskränka tiden till 40 år. För fastställandet af just denna tid kan utskottet åberopa, att Konung och Riksdag år 1902 enats om en lag för likartadt fall, nämligen om tillstånd till framdragande af elektrisk ledning. Där bestämdes, att sådant tillstånd ej får meddelas för längre tid än 40 år. Bestämmelsen tillkom på det sätt, att Första Kammaren beslöt 50 år, men Andra Kammaren 30 år, hvarefter genom sammanjämkning tiden fastställdes till 40 år. Såsom utskottets utlåtande innehåller, har Konungen vid meddelande af tillstånd till kungsådras öfverbyggande icke stadgat någon begränsning af tiden, men däremot låtit sig angeläget vara att föreskrifva alla de villkor, som kunna anses nödiga för att skydda de allmänna intressen, som böra skyddas. Men med vår tids stora utveckling på industriens område kan det ju mycket lätt tänkas fall i framtiden, som icke kunna förutsättas vid beviljandet af tillstånd, och att det därför kan vara oklokt att för all framtid binda ett sådant tillstånd. För öfrigt kan det ju mycket ofta hända, att den vattenkraft, som tillgodogöres genom öfverbyggande af kungsådra, är mycket större än hvad som behöfves för den anläggning, för hvars skull kungsådras öfverbyggande tillåtits; är det väl då stridande mot industriens intresse, att en annan industri skall få begagna denna öfverflödande vattenkraft? Men har ett företag fått tillstånd att öfverbygga kungsådra, sätter det sig naturligtvis emot ett sådant förslag, såvida det har något intresse af att handla så. Om nu stadgas en tid, så att, när denna är till ända, Konungen kan lämpa efter omständigheterna, bör uppenbarligen icke finnas någon anledning till fruktan, att Konungen skall vägra förnya ett gifvet tillstånd, om skäl förefinnes att

förnya det. Jag tror således, att man blåser upp denna sak alltför mycket, i synnerhet om man betänker, att Konungen redan har rätt att bestämma viss tid. Detta rörande frågans ställning till nu gällande lagstiftning.

Om inskränkning i rätten att bygga i kungsådra.

(Forts.)

Efter hvad som sagts mig och här blifvit upplyst, ämnar nu vattenrättskommittén föreslå sådana bestämmelser, att något tillstånd till öfverbyggande af kungsådra ej vidare skall behöfva ifrågakomma, och att de allmänna intressen, som skyddas genom bestämmelsen om kungsådras öppenställande, ändock blifva tillgodosedda. Hvad utskottet nu velat förekomma är, att de lagbestämmelser härutiinnan, som komma att utfärdas, icke skola kunna tillämpas i de fall, där under mellantiden före lagbestämmelsernas tillkomst tillstånd meddelats till kungsådras öfverbyggande. Nu inträffar det märkliga förhållande, att två ledamöter af vattenrättskommittén här säga, att kommittén numera är betänkt på att föreslå, det dessa lagbestämmelser skola få retroaktiv verkan. Blir det så, då är ju den bestämmelsen om tidens begränsning, som utskottet här äsyftat, mindre nödig. Men en ledamot af kommittén, som tillika är ledamot af lagutskottet och varit med om detta utlåtande, har lämnat utskottet den uppgiften, att vattenrättskommittén tvärtom ämnar föreslå, att dessa bestämmelser icke skola tillämpas på redan beviljade öfverbyggnader af kungsådra. Jag har särskildt i dag frågat den ledamoten, om jag hade rätt att säga, att det förhåller sig så, och jag har fått hans bestämda bemyndigande därtill, men han tillade att han antog, att frågan ännu icke var af kommittén definitivt afgjord, utan att den kunde komma upp igen. Emellertid torde herrarne häraf finna, att åtminstone lagutskottet icke har handlat i blindo, utan att vi haft fullt skäl för hvad vi sagt i utskottets betänkande.

Det hade kanske varit lämpligare, om utskottet hade kunnat föreslå Riksdagen att i skrifvelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid meddelande af tillstånd att öfverbygga kungsådra göra det förbehållet, att den, som finge sådant tillstånd, skulle vara underkastad tillämpning af blifvande ny lag. Detta hade kanske varit mera lämpligt, men motionen gaf icke utskottet anledning till något sådant.

På grund af hvad jag nu anfört, måste jag naturligtvis, då jag underskrifvit betänkandet, hemställa om bifall till detsamma.

Herr Wallenberg: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag tackar lagutskottets ärade ordförande för den förklaring han afgifvit, att han icke följt den ärade motionären på dennes utflykter på stats-socialismens och kommunismens områden. Det är heller ingen, som ett ögonblick har haft en sådan tanke. Men när den ärade ordföranden säger, att det resultat, som utskottet kommit till, är något helt annat än hvad motionären afsett, så måste jag opponera mig. Bästa beviset för att det icke förhåller sig så ligger däri, att motionären icke har reserverat sig. Han har fått in det finger, som han önskat, för att sedermera komma med hela handen.

Hvar och en som är förtrogen med sådana saker, som den här är i fråga, nämligen öfverbyggandet af kungsådra, utförandet af stora uppdrämningsarbeten, vet att en tid af 40 år är detsamma som förbud.

Om inskränkning i rätten att bygga i kungädra.
(Forts.)

Ofver hufvud är i affärer ovishheten affärernas och företagsamhetens värsta fiende.

Herr Lindhagen har således fått hvad han har önskat; han har fått en princip fastslagen och därmed också fått möjlighet att sedermera rucka på tiderna. Den sönderkilning af det bestående, som den ärade motionären nu har under en ganska lång tidrymd velat roa sig med, för att rifva ned det bestående och ersätta det med något annat, med ett obekant x, det är något som jag i dag för första gången bemöter, men som jag, så snart jag därtill får tillfälle, kommer att hädanefter opponera mig emot. Jag kan icke vara med om detta förstörelsearbete, då jag icke känner, hvad han vill göra af spillrorna och smulorna, ifall han lyckas.

Mina herrar! Företagsamheten i vårt land är icke så stor, att Riksdagen behöfver stäcka den tidt och ofta, i tid och otid. Den är tvärtom af den dimension, att den snarare bör uppmuntras. Hvad nu speciellt frågan om våra vattenfall beträffar, så är det en fråga, som har varit i hvar mans mun under många årtionden. Huru långt hafva vi då hunnit? Snart sagdt ingenstädes. Och hade icke staten så att säga för skams skull tvingats att bygga ut Trollhättan efter den process, som där förts, så vore troligtvis äfven detta vattenfall än i dag obegagnadt.

Jag uppträder här också såsom representant för Stockholms stad. Jag föreslog för 8 år sedan i Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskott, att staden skulle skaffa sig vattenfall för att tillgodose de industrier, som kunde uppblomstra inom stadens hank och stör, och därigenom minska denna import af utländskt brännmaterial, som stiger år från år.

Det är mycket sant, som det heter i en annan motion, att bristerna och olägenheterna i vårt lands vattenrättsförhållanden äro mycket stora, men man afhjälper icke sådana brister genom att lägga döda banden på det hela, genom att fullkomligt omöjliggöra allt. Stockholms stad förvärfvade för åtskilliga år tillbaka Söderfors vattenfall. Där håller man ännu på med formaliteter, och troligt är att det kommer att dröja ytterligare 4—5 år, innan staden får någon nytta af detta. Om nu motionen ginge igenom, tvingades Stockholms stad, alldenstund ännu syner och andra formaliteter återstå, att söka utverka förnyadt tillstånd af Kungl. Maj:t. Om nu detta tillstånd skulle gifvas på allenast 40 år, är det tydligt och klart, att Stockholms stad icke kan utnyttja detta vattenfall. Man kan icke här uppamma industrier för att sedermera inom 40 år meddela dem, att de icke vidare få fortsätta. Det är ju godt och väl, att man kan säga: det är klart att det blir så, man kommer nog öfverens. Ja, men på den förhoppningen kan kommunen icke bygga ett dylikt arbete, som kostar många tiotal miljoner.

Då vattenfallskommittén för några år sedan avslutat sitt arbete, vända sig ett par af dess ledamöter till mig och meddelade, att det skulle vara tillfälle för Stockholms stad att få på 50 år arrendera Älfkarleö vattenfall. Jag hade ju ingen rätt att föra Stockholms stads talan, men jag sade, att min personliga åsikt var den, att kommunen icke kunde ingå på ett sådant aftal, ty kommunen måste äga den

kraftkälla, hvarifrån kraft tillföres kommunens industrier. Då svarade man mig: ja, men staten har ju alltid varit så beskedlig mot staden, och det blir nog förnyadt om 50 år. Jag tillät mig då säga: var då så god och var beskedlig genast; hvarför skall man vänta i 50 år? låtom oss då göra ett annat aftal. Emellertid, därvid blef det.

*Om inskrän-
ning i rätten
att bygga i
kungsådra.*

(Forts.)

Motionären har haft den oförsiktigheten att i sin motion meddela, att staten äger 271 mera betydande och 105 mindre betydande vattenfall. Vidare säger han, att ett mycket stort antal vattenfall inom landet emellertid äro i enskildes ägo. För min del vill jag säga, att när den ärade motionären vill använda sin verksamhetslust till att motionera om att staten skall utnyttja hvad staten redan har, till fromma för landet och dess inbyggare, då skall jag följa honom; men att staten skulle blott för en princip, som jag icke kan gilla, slå under sig allt och lägga döda handen på det, kan jag för min del icke biträda.

Och jag ber herrarne att lägga på sinnet en sak. Kommen ihåg, att den enskildes väl är statens väl. Och lyckas det våra stats-socialister att göra oss allesammans till trashankar, då är det förbi med svenska staten.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 20 och 23 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna lagutskottets den 19 och 20 i denna månad bordlagda memorial n:o 40, i anledning ej mindre af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del af det i lagutskottets utlåtande n:o 34 framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken än äfven kamrarnas återremiss af vissa delar af samma förslag.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 41, i anledning af väckta motioner, afseende att vid platser på landet med sammanträngd befolkning tillförsäkra samhället eller dess invånare rätt att förvärfva erforderlig tomt- eller byggnadsmark, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan till ett annat sammanträde.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de under sammanträdet aflämnade kungl. propositionerna.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 81, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte.

Herr *Blomberg* aflämnade följande motioner:
 n:o 70, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen m. m.; och
 n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändring i vissa delar af förordningen om landsting.
 Motionerna föredrogos och hänvisades till särskilda utskottet n:o 1.

Herr *Lindgren* afgaf en motion, n:o 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 116 angående förändrad anordning af det medicinska undervisnings- och studieväsendet.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af mark mellan kronan och Söderfors bruks aktiebolag;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 26, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 25 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 18 fogade förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af malt-drycker, dels ock återremiss af vissa §§ i nämnda författningsförslag; och
 n:o 28, i anledning af väckta motioner om dels nedsättning af tullen å omalen majs, dels ock borttagande af nämnda tull m. m.; äfvensom

lagutskottets utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om enskilda vägar på landet.

Justerades tolf protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde; hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 3,43 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr statsrådet *Tingsten* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående beredande af tillfälliga understöd åt afskedade underofficerare och vederlikar vid armén; och

2:o) med förslag till lag om bredden af hjulringar å arbetsåkdon på landet.

Justerades protokollet för den 19 i denna månad.

Upplästes och godkändes

statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

dels till Konungen:

n:o 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af vissa fastigheter för Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.;

n:o 85, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fortsättande och fullbordande af en kraftstationsanläggning vid Trollhättan m. m.; samt

n:o 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ökning af lånefonden för rederinäringsens understödjande;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret:

n:o 84, angående inköp af vissa fastigheter för Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.;

n:o 86, angående anslag till fortsättande och fullbordande af en kraftstationsanläggning vid Trollhättan m. m.; samt

n:o 88, angående ökning af lånefonden för rederinäringens understödjande.

Upplästes och godkändes

Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 20, rörande förordning angående rätt att hos generaltullstyrelsen erhålla upplysning rörande tullbehandlingen af varor, afsedda att till riket införas;

n:o 21, angående sociala regeringsärendens sammanförande under ett statsdepartement m. m.;

n:o 22, angående lag om nyttjanderätt till fast egendom m. m.;

n:o 23, angående lag om handräckning för fordrans utfående;

n:o 24, angående åtgärder till tryggnad af aftal rörande leverans af elektrisk energi;

n:o 25, angående lag om inskränkning i inmutningsrätten; samt

n:o 26, angående ändrad lydelse af § 28 mom. 1 regeringsformen.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 303, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning och utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Anmälades och bordlades

andra särskilda utskottets memorial n:o 2, angående aföning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående ordnandet af apoteksväsendet efter utgången af år 1920.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 24 innevarande månad bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets memorial och utlåtande n:is 4 och 5, statsutskottets utlåtanden n:is 82, 90 och 91, bevillningsutskottets memorial och betänkanden n:is 25—29 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 46.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nädiga proposition till Riksdagen angående beredande

af tillfälliga understöd åt afskedade underofficerare och vederlikar vid armén.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag om bredden af hjulringar å arbetsåkdon på landet.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de utlåtanden, som denna dag bordlagts första gången, skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Herr *Enhörning* afgaf en af honom m. fl. undertecknad motion, n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Kammaren åtskildes kl. 2,48 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna*.
